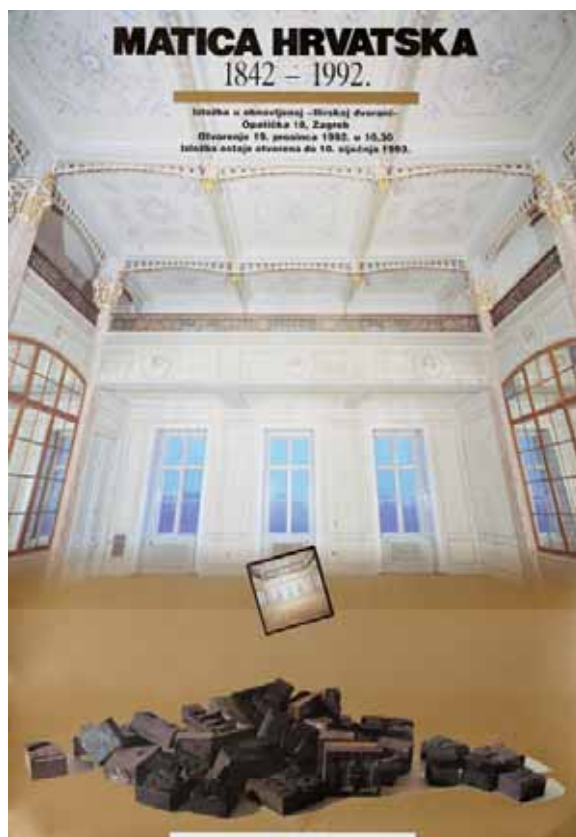

A

ABECEDARIJ Enciklopedije Matice hrvatske posve je netipičan, kao što je netipična i cijela ova višesveščana edicija. Nije riječ o još jednoj u nizu postojećih leksikografskih serija, jer EMH nije osmišljena prema klasičnom enciklopedijskom modelu. Ona, dakle, nije ni novi *Hrvatski biografski leksikon* niti svojevrsna *Hrvatska književna enciklopedija*, premda, prema naravi takvih i sličnih izdanja, donosi i uobičajene, standardizirane osnovne biobibliografske podatke. U posljednjih su se nekoliko godina u hrvatskoj leksikografiji pojavile prve personalne enciklopedije/leksikoni (*Krležijana* i *Leksikon Marina Držića*), dok je ovo enciklopedijsko izdanje u cijelosti posvećeno jednoj nacionalnoj kulturnoj instituciji. Nimalo slučajno, jer bogata i raznovrsna djelatnost Matice hrvatske, kao i njezina misija kroz dugu kulturnu, društvenu i političku povijest građanske Hrvatske od 1842. do 2015., nije samo ostavila značajan trag, nego je, kako je to svojedobno, na jednoj od sjednica Matičine Uprave, rekao i sam Antun Barac, *povijest Matice hrvatske umnogome i povijest hrvatske kulture*. A nakon gotovo dva desetljeća zabrane rada te više od dva desetljeća od obnove u vlastitoj državi, napokon su se stekli uvjeti da Matica hrvatska ponajprije snagom svoga članstva, vrhunskih stručnjaka s gotovo svih područja kulture, umjetnosti i znanosti te povijesti i politike, uz tek stasajući naraštaj mladih stručnjaka, osvijetli ta različita područja, kao i svoju ulogu u njima. Napose ona razdoblja koja se, u posljednjih pola stoljeća, nerijetko spominju kao *kritični* društveni, politički i kulturni trenutci u novijoj hrvatskoj povijesti. Zato je, u godini kada se obilježavala 166. godina od njezina osnutka, započeo rad na ovom zahtjevnom projektu, što ga je, na prijedlog tadašnjega predsjednika Igora Zidića, prihvatio prvo Glavni odbor (potkraj 2008), a potom potvrdila i Glavna skupština (u Citluk, 19. VI. 2010), na temelju objavljena *Specimena A – Ž* na

Plakat izložbe u povodu obilježavanja 150. godišnjice Matice hrvatske, 1992. Nacr: L. Gusić

320 kartica izabranih članaka. – Prve dvije godine bile su neophodne kako bi se obavile potrebne pripreme, što i nije čudno kada se uzmu u obzir razmjeri takvog projekta te da su na tom poslu izravno bila zadužena samo tri hijerarhijski određena urednika. Pripreme su pretpostavljale prikupljanje i istraživanje Matičine, uglavnom nesastavljene građe u arhivima, osobito u Hrvatskom državnom arhivu, potom Arhivu i Muzeju Grada Zagreba, Hrvatskoj akade-

Katalog izložbe 120 godina Matice hrvatske, 1962.

miji znanosti i umjetnosti, Hrvatskome saboru, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, Društvu hrvatskih književnika, zagrebačkoj Gradskoj knjižnici, a naposljetku i u spomen-knjigama, objavljenim memoarskim izdanjima, stručnim raspravama, časopisima i zbornicima. Nisu se mogli mimoći ni policijski i sudski izvori te korespondencije iz državnih i privatnih arhiva jer, nažalost, Matica hrvatska, iz poznatih (ali i onih manje poznatih) razloga, više nije raspolagala većinom svoje arhivske građe. Usljedio je dug i zahtjevan rad na izradi abecedarija, koji, zbog svoje specifičnosti, nije mogao naći uzore u postojećim, sličnim izdanjima. Očito je, dakle, riječ o enciklopedijskoj ediciji kakvu dosad nismo imali, što je ujedno čini važnim pothvatom u povijesti Matičina nakladništva, kojim je moguće ispisati novu hrvatsku kulturnu povijest nakon svojedobnog kulturnog izdanja Horvatove *Kulture Hrvata kroz 1 000 godina* iz 1939. Ne smije se pritom izgubiti iz vida ni činjenica da je Matica hrvatska, kao najstarija i jedna od najvažnijih kulturnih institucija u povijesti modernoga hrvatskog društva, od svoje prve objavljene knjige 1844. do danas, objavila više tisuća naslova, među kojima i čitav niz kapitalnih izdanja te pokre-

nula i vodila najvažnije književne časopise kroz čije su se programe mogle provjeriti ili potvrditi najrazličitije estetičke i poetičke koncepcije još od 19. st. Nadalje, u 20. st. ostvareni su značajni nakladnički pothvati poput »Pet stoljeća hrvatske književnosti« i njezine obnovljene serije u »Stoljećima hrvatske književnosti«, s novim kritičkim čitanjima te, nakon Klaićeve i drugih, i novi višesveščani projekt »Hrvatske povijesti« iz pera mladih znanstvenika. – Briga o jeziku, uz obradu i promicanje književne i kulturne baštine, u središtu su Matičina ukupnoga djelovanja, a njezin je utjecaj u izgradnji i profiliranju hrvatskoga građanstva nezaobilazan, bez obzira na to je li riječ o dobu kada je bila među prestižnim nakladnicima ili kada se, zbog zabrane, njezin program odvijao u izdanjima Nakladnoga zavoda MH. – Uvidom u već dosad obrađenu referentnu arhivsku građu u ovoj ediciji, moguće je, bez dvojbe, reći da je ukupno djelovanje Matice hrvatske nezaobilaznom točkom u proučavanju, ne samo hrvatske književnosti i kulture, nego i u tumačenju opće nacionalne povijesti i povijesti političkih previranja, koji su se u njoj reflektirali na, manje ili više, neposredan način. – Naravno, ni Maticu hrvatsku nisu mimoilazili određeni ključni prijevori koji su, uz estetičko-književne, imali i širu političku i društvenu dimenziju: borba između *starih* i *mladih* na samom početku protekloga stoljeća, sukobi između tzv. desnih i lijevih političkih struja u 1930-ima, pitanja oko hrvatskoga pravopisa, zatim djelovanja u definiranju suvremene demokratske svijesti (podsjetimo se samo *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika* ili *hrvatskoga proljeća*). Upravo je zato ova edicija planirana tako da se sustavno, znanstveno i stručno, i na jednom mjestu, obrade bitna povijesna zbivanja, kao i osobe koje su u određenim razdobljima djelovale, ili u sklopu same institucije, ili su, pak, svojim odlukama bitno utjecale na njezinu sudbinu, a time i na cijelo hrvatsko društvo. Zacrtana koncepcija zahtijevala je bitno drukčiji pristup izradi abecedarija, što je presudno utjecalo na strukturu i dužinu pojedinih tekstova. To u prvi mah može zbuniti i dobro namjerna čitatelja koji (već po navici) očekuje usklađenost broja redaka s *wriježenim vrijednosnim sudovima*, uobičajeni izbor djela, literature ili arhivskih izvora, što u EMH nije uvijek slučaj, već su se oni najčešće donosili kao potkrijepe navodima određenoga članka (detaljne biobibliografske podatke danas, srećom, lako nalazimo u više dostupnih i pouzdanih izvora, osobito u brojnim izdanjima LZMK).

Nasuprot tomu, glavnina članaka više je usmjerena prema rezultatima novih arhivskih istraživanja, donošenju malo poznatih, prešućenih, zanemarenih ili dosad posve nepoznatih činjenica, jer one, nerijetko, znakovito oslikavaju onodobnu zbilju i ljudske sudbine, međuljudske odnose i njihove neposredne posljedice. To je i razlogom što se u ovoj ediciji obrađuju ili opisuju neka djela, osobe i događaji koji možda i nisu uvijek bili u izravnoj vezi s Matičinom djelatnošću, ali su važni za Hrvatsku u cjelini, a time posredno i za Maticu hrvatsku. Svojevrstu potvrdu da je povijest Matice hrvatske i danas zanimljiva mladim znanstvenim istraživačima znače i nova izdanja koja su bila itekako korisna za obradu pojedinih, osobito onih zahtjevnijih ili tabuiziranih sadržaja. To će, posve sigurno, otvoriti mnoga nova ili oživjeti neka stara pitanja o naizgled poznatim temama, ali i ispraviti nerijetke zablude. Odgovoriti će i na neka dosad zatamnjena ili nerazjašnjena mjesta u Matičinoj, a time i u našoj ukupnoj prošlosti, što je, među ostalim, i svrha ovog projekta. Osim toga, u ovoj su ediciji, s pravom, svoje mjesto našle i mnoge zaboravljene ili dugo prešućivane osobe koje se rijetko obrađuju u sličnim izdanjima. Napose se izdvajaju oni kojih je rad umnogome pridonosio razvoju kulture knjige i nakladništva: pojedini važniji urednici, likovni umjetnici, ali i knjižari i antikvari, tiskari ili knjigoveže. – U cjelini, edicija bi trebala postati referentnim štivom, koje će u međusobnu vezu dovesti pojedince, društva i institucije, političke pokrete, književna strujanja, časopise i slične kulturne i društvene fenomene u kulturnom, književnom, društvenom i političkom životu Hrvatske, s posebnim naglaskom na onim točkama u kojima je upravo Matica hrvatska bila inspiratorom dodira, izvorištem smisla djelovanja ili medijatorom veza i utjecaja. Na taj će se način dobiti gusta mreža kulturnopovijesnih odnosa, povijest hrvatskog društva, kulture, umjetnosti i znanosti promatrana iz jedne specifične vizure. Iz ukupnosti svih obrađenih jedinica stvorit će se slika hrvatskog kulturnog i društvenog razvoja koju – i kakvu – dosad nismo imali prilike upoznati na sličan način. – Uz opsežne i dugotrajne pripreme, osobito je bila važna suradnja s brojnim suradnicima, koji su za pisanje članaka i sami morali konzultirati brojnu građu što im je stavljena na raspolaganje. A to je, dakako, zahtijevalo određeno, svakako produženo vrijeme rada. Posebnu pomoć pružala su nam dosad objavljena Matičina izdanja o njezinoj povijesti na koje se u člancima mnogi i referiraju (primjerice,

Izveštaj o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske, 1972., objavila MH 2002.

tri Matičine *spomen-knjige* i tek nedavno pronađena povijest Matice ilirske), ali i ona izdanja koja su objavljena ili priređena baš za potrebe ove edicije (npr. naslovi u biblioteci Građa za povijest Matice hrvatske, bibliografije izdanja knjiga i važnijih časopisa i listova). Štoviše, još je čitav niz naslova objavljen u Matičinoj nakladi koji se tematski vezuju uz pojedine članke, a njihov se izbor često navodi među priloženom literaturom (o tome detaljnije vidjeti u članku Arhivska građa Matice hrvatske). – Naravno, u ovakvom poslu, uredništvo je moglo, nenamjerno, previdjeti neki važniji događaj ili ispustiti neku istaknutu osobu. Srećom, to će biti moguće ispraviti u posljednjem svesku, u kojem se – uz dopune – donose popisi svih članova, upravnih tijela, važniji dokumenti, zapisnici, Matičina pravila i bibliografije svih izdanja po bibliotekama i bibliografije važnijih časopisa. Nije nevažno zabilježiti da nam je u istraživanjima Matičinih djelatnosti, osobito o osnivanju i radu njezinih pododbora i naposljetku ogranaka, od koristi bila iscrpna analiza koju je napisala ondašnja Služba državne sigurnost, poznatija pod svojim kolokvijalnim nazivom UDBA. Zaduženi suradnici svoju su zadaću temeljito obavili te se mnogi potrebni nam

podaci i analize danas jedino tamo i mogu naći (primjerice, o osnivanju Matičine mreže pododbora i ogranaka, popise članstva, njihovu dobnu i obrazovnu strukturu, potom tko su, među Matičinim članovima ujedno bili i članovi Partije, tko je i kada iz Središnjice održao predavanje i o čemu je govorio, tko je i što govorio na pojedinim sjednicama ili na sahrani nekog od članova i sl.). Taj je dokument Matica hrvatska 2002. objavila prema izvornom naslovu spisa: *Izveštaj o kontroli i zakonitosti rada Matice hrvatske 1972.* Na kraju, ne treba zaboraviti da je Matičina arhivska građa danas rasuta ili pohranjena na mnogim mjestima (a najmanje se može naći u njezinu arhivu), jer je u različitim prilikama, osobito nakon gušenja njezina djelovanja početkom 1972., njezina arhiva dobrim dijelom nestala ili bila uništena, a nije nepoznata ni činjenica da su se dijelovi mogli naći i u pojedinim privatnim pismohranama. Istodobno, i za potrebe ovog izdanja, bilo je potrebno suočiti se s mnogim administrativnim preprekama pri njihovu korištenju u danas nadležnih hrvatskih institucija, ali i sigurnosnih službi. Sve to ovu ediciju čini nezaobilaznim dokumentom o jednom burnom vremenu u hrvatskoj povijesti, koje očitavamo kroz povijest njezine najstarije kulturne institucije.

J. H.

ABÉLARD, Pierre (Le Pallet kod Nantesa, 1079 – St. Marcel, 21. IV. 1142), francuski filozof i pjesnik. Nakon naukovanja kod Roscelina i Vilima, otvara vlastitu filozofsku školu. Glavni je zastupnik dijalektičke skolastike te se suprotstavlja autoritetu Crkve smatrajući da se vjera mora zasnivati na razumskom shvaćanju (djelo *Sic et non*). U jednom od središnjih sporova srednjovjekovne filozofije, onom o pitanju univerzalija, Abélard zauzima posredničko stajalište stvarajući vlastiti sustav, konceptualizam. Univerzalno ne postoji kao realno po sebi (realizam), ali nije ni prazna riječ (nominalizam), nego postoji kao pojam (*conceptus*). U glasovitu djelu *Povijest nevolja* (*Historia calamitatum*) u obliku pisama prijatelju opisuje svoj život i nevolje koje su ga pratile: taj je tekst klasično ostvarenje srednjovjekovne autobiografije s moralnom porukom. Za povijest književnosti najvažnija su ona pisma koja govore o zabranjenoj ljubavi prema njegovoj učenici Heloizi, nećakinji pariškog kanonika Fulberta, s kojom se tajno vjenčao i imao sina Astrolaba. Veza je izazvala skandal zbog kojeg je Abélard kastriran, a oboje su bili prisiljeni povući se u samostan. Njihova je emotivna veza

i tragična sudbina jedna od najpoznatijih ljubavnih priča svih vremena. Prvi prijevod Abélardovih djela na hrvatski, kao i opis njegove filozofije, objavljuje MH 1957. u sklopu svoje Filozofske hrestomatije. U prvom dijelu drugog sveska, koji obrađuje filozofiju od Aristotela do renesanse, priređivač Branko Bošnjak opisuje Abélardovo filozofsko učenje u kontekstu srednjovjekovne filozofije, dok je u drugom dijelu tiskano – s latinskoga prevedeno – *Pismo prvo ili povijest nevolja*. U njemu Abélard opisuje sukob s Crkvom i njenim dogmatskim učenjem te crkveni sabor 1121. na kojem je odlučeno da se zbog hereze spale sva njegova djela.

DJELA: *Povijest nevolja / Etika / Pisma Abelarda i Heloize*, prev. V. Gortan i V. Vinja, Zagreb 1970., ²1992.

Lit.: B. Bošnjak, Petar Abelard – srednjovjekovni racionalist (pogovor), u: *Povijest nevolja*, Zagreb 1970., ²1992., V. Grubišić, Petar Abelard (1079.–1142.): prigodom 900. godišnjice Heloizina rođenja (1101.–2001), Književna smotra, br. 2–3(120-121), Zagreb 2001.

Ur.

ABERCROMBIE, Lascelles (Ashton-upon-Mersey, 9. I. 1881 – London, 27. X. 1938), engleski pjesnik, dramski pisac, književni teoretičar i kritičar. Pripadao je krugu tzv. georgijanskih pjesnika (G. Bottomley, R. Brooke, R. Graves i dr.), tj. engleskoj poetskoj školi koja se afirmirala u vrijeme kralja Georga V. u nizu antologija koje su izlazile od 1912. do 1922. Pisao je uglavnom metafizičku poeziju u dramskoj formi. Najvažnija su mu djela pjesme objavljene u zbirci *Collected Poems* 1930. i poetska drama *The Sale of St. Thomas* 1931. Bavio se književnom teorijom i književnom poviješću; predavao je na sveučilištima u Leedsu, Londonu i Oxfordu. O naravi poezije govorio je u knjizi *The Idea of Great Poetry* 1925., a temeljna mu je misao da poeziju treba shvatiti kao, književnim tehnikama oblikovano, pjesnikovo iskustvo koje čitatelj ponovno proživljava. Napose su uspjele njegove kritičke studije o T. Hardyju i W. Wordsworthu. Eseji *Za slobodu tumačenja i Čemu je poezija u drami?* objavljeni su u knjizi *Moderni engleski eseji*, u Matičinoj Suvremenoj knjižnici (1937., kolo 2., knj. 7). Eseje četiriju autora (L. Strachey, J. Middleton Murry, J. Semple Smart, L. Abercrombie) preveo je Vinko Krišković, napisavši i uvod *Nešto o eseju*. Ova dva teksta jedini su Abercrombijevi ogledi dosad objavljeni na hrvatskom jeziku.

V. S.

ABJANIĆ, Ilija (Ilijaš) (Stari Mikanovci, 10. VII. 1868 – Vinkovci, 8. IX. 1946), liječnik, jezikoslovac, političar, skupljač narodnoga blaga i kulturni radnik. Član utemeljitelj, povjerenik, dobrotvor i suradnik MH. Pučku školu pohađao je u rodnome mjestu (1875–1880), a gimnaziju u Vinkovcima (1880–1888). Studirao je medicinu na Liječničkom sveučilištu u Beču (1888–1892), gdje je i doktorirao (1895). Kao općinski (državni) i privatni liječnik radio je u slavonskim i dalmatinskim mjestima (Vrbanja 1898–1900., Ivankovo 1900–1904., Kupinovo 1904–1905., Vinkovci 1905–1908., Nerežišća na Braču 1908–1909., Stankovci 1909., Oklaj 1909–1911., Pag 1912., Imotski 1913–1931). Privatnu liječničku praksu obavljao je neko vrijeme i u Zagrebu gdje se preselio nakon prisilnog umirovljenja 1931. Posljednje godine života proveo je u Cerni (1944) i Vinkovcima (1945–1946). Osiromašen i zaboravljen, umro je u vinkovačkoj ubožnici, ostavivši za sobom ponajveću osobnu rukopisnu ostavštinu koja se čuva u Hrvatskoj (osamdesetak rukopisnih svezaka medicinskih, jezikoslovnih, leksikografskih, politoloških, poučnih, programatskih, kulturoloških, etnogenskih, povijesnih, religijsko-teozofskih i filozofskih radova, ukupno 20.763 stranice u NSK te više stotina stranica pohranjenih u HAZU i MGZ). – Vođen prosvjetiteljskim načelima (»prosvjetom k slobodi«, »uništimo nepismenost«, »narod bez škole, narod bez budućnosti«), Abjanić se zarana počeo zalagati za provođenje »hrvatskoga prosvjetnog militarizma« kao obrambene i općenarodne dužnosti svih naobraženih Hrvata u iskorjenjivanju »tuđinskih natruha« i »pogubne struje talijanaštva, mađaronstva i njemškutarstva, dapače srbizma (tj. rusizma, op. a.) i samoga turcizma«. Za gimnazijskih dana postao je predvodnikom vinkovačke omladine u borbi protiv germanizacije i mađarizacije te je pristupio Društvu sv. Jeronima i MH, promovirajući njihova izdanja i kulturno-prosvjetni program. Članom Studentskoga kluba *David Starčević* postao je na studiju koji je pohađao kao višegodišnji stipendist Brodske imovne općine, a završio kao stipendist bečkoga Ministarstva vojske. Nakon svršetka studija postao je povjerenikom DSJ i MH, aktivno je sudjelovao pri utemeljenju Hrvatskoga doma u Vinkovcima i Hrvatske čitaonice u rodnome mjestu, a uz liječnički posao radio je i kao knjižničar Hrvatske čitaonice u Vinkovcima. U moralističkom duhu i na pravaškim načelima držao je prosvjetna i politička predavanja protiv svih oblika zaostalosti. U sklopu redovite liječničke službe, napo-

Ilija Abjanić

se se posvetio suzbijanju malarije i alkoholizma. Kao član *Starčevićanske stranke prava*, politički se aktivirao početkom 20. st. te je zaslužan za prodor frankovačkoga pravaštva u Slavoniju. Na saborskim izborima 1907. izabran je za narodnoga zastupnika kotara Cerne, gdje je odlukom stranačkoga vođe J. Franka kandidiran umjesto I. Kršnjavoga. Za vrijeme jednogodišnjega saborskog mandata nastojao je upozoriti na snažne pojave mađarizacije u hrvatskim školama, na gospodarske i kulturne neprilike u izbornome kotaru i Slavoniji, aktualizirao je pitanje hrvatskoga iseljeničtva, protivio se stihijskoj i trajnoj emigraciji, dok je za privremenu emigraciju smatrao da služi općem dobru jer iseljenicima omogućava »svjetska shvaćanja životnih prilika«, praćenje modernizacijskih trendova te njihovu primjenu u domovini nakon što se iseljenici vrate kućama. U isto vrijeme, nizovima članaka protumađaronske, protujugoslavenske i velikohrvatske ideološke provenijencije te socijalnim i zdravstveno-prosvjetnim tekstovima intenzivno je surađivao u pravaškim listovima (*Hrvatski branik*, Srijemska Mitrovica 1904–1905., 1908–1909., *Hrvatska zastava*, Zagreb 1905., 1907–1908., *Hrvatsko pravo*, Zagreb 1907., *Glasonoša*, Karlovac 1909., *Hrvat*, Gospić 1910). Zbog socijalno-političkih tekstova, stavova i akcija više je puta otpuštan iz državne službe ili premještan u kulturno i gospodarski zapuštene hrvatske krajeve. Preseljenjem u Imotski 1913. Abjanić težište teorijskoga rada prebacuje na jezikoslovne teme, a 1925. nakon parlamentarnih izbora i neslaganja s Radićevom politikom priznavanja beogradske monarhije u potpunosti se povlači iz stranačkoga života. Za boravka u Imotskome objavljuje kulturno-programatske i jezikoslovne članke u *Vjesniku književnoga društva sv. Jeronima* (1917), u Radićevu

III.

Zagrebu, dne 27. ožujka 1926.

Matice Hrvatskoj

Zagrebu.

Nalotio sam Broj Hrvatskoj Štedionici u Zagrebu, da sam od
 njegova pologa kod nje "arunči" vrednostnih papira u iznos od
 20.000 (dvadeset hiljada) dinara nominalne vrednosti, i to
 kao ugeričke dinarice, a od moje imovine.

Te vrednostni papiri, ako to priznate, ostaju vam de jedan sa-
 kladu pod upravom Matice Hrvatske, a pod mojim imenom: "Zdrav-
 stvena zaklada Dr. Ilije Abjanića". In Vam zakladu otetijem na
 vplata vremena najisto svake druge moje oporučne naredbe.

Zakladnici, molim, da ju štiti sami sastaviti i meni gotovu naredbu
 u potpis na uspostak, tako se to mora točno obaviti, da postigne
 svoju potpunu volju. Ili, ako ju ja moram vlastično napisati,
 sastavite mi gotov nacrt.

Na kraju najst molim zaklade, neka što u tom veći i svi potpuni
 moji: te te zaklade, prema Vašem slobodnom odredjenju kada, i
 nakon odbita upravnih tražbora, imadu se povremeno uzgradjivati
 čistim dobitkom knjizice djela iz opšeg i posebnog, javnog i privatnog
 zdravstva, koja su kadra u hrvatskom narodu proširiti čistotu
 i zdravstvo do najvišeg savršenstva i rasprostranjenosti. Djela ta
 moraju biti izvorna, i ne nikako prevodi. Moraju biti pisana ot-
 stinjenjaka, ljepotica ili lepota savršelog ljepotstva, to na hrvatskom
 jeziku. Moraju primati središnje jezikovne (ne: ijezavske) varijetaje

kao pravilan govor opšeg hrvatskog jezika. Tiskam moraju biti
 hrvatskom latinicom, kao na najsvršenijem oblikom i oblon
 svijetkom pismu, a i oim toga još iz zdravstvenih razloga, da ne
 škodi vidu hrvatskoga naroda uiti suda, ako se ovaj pologa u bu-
 dukosti i priljetnijem i pomognijem čitaju mude knjige, kao
 što je to učinio Svobal iz današ traktovidnih Njemaan, i kao što
 će isto učiniti klementina u budućnosti u Rusino, ako se ikad
 budu dali priljetnom čitaju i učuju kao Njemaan. A to se im biti
 potrebno, kao i bora kula. Ako on vidoviti, priznate mi moraju
 i svi latinicom i prije, nego se to Njemaan učine.

Da li je te knjige Matice sama ikadaviti, ili najpuni pisi na
 nagradu primljeni od Matice Hrvatske, ostavljam na slobodan
 sud i odluku same Matice.

Očekujući Vaš prijet i konačnu odluku, bitijem se odličnim
 postovanjem

Dr. Ilija Abjanić, s. r.
 t. e. ožinski ljepotica.

Abjanićevo pismo u kojemu obavještava MH da joj je darovao dionice Prve hrvatske štedionice za osnivanje zdravstvene zaklade

Slobodnome domu (1922), u *Vijencu* (1927) te u časopisu *Preko Ive Prodana* (1928). Za života nije objavio ni jedno veće monografsko djelo, jer je ignorirao službeno propisanu vukovsku jezičnu normu i tražio da mu djela budu otisnuta isključivo jekavštinom, prema njegovu pravopisu i grafiji, na što vodeće hrvatske kulturno-znanstvene institucije te pojedini nakladnici i tiskari zbog načelnih, materijalnih i praktičnih razloga nisu pristajali. – Iz cjelokupna opusa sadržajnom i formalnom voluminoznošću, poticajnim analizama, dobrim uočavanjem te kreativnim i inovativnim rješenjima problematike ističu se ponajprije jezikoslovni i leksikografski prinosi gramatičko-pravopisnoj problematici i stvaranju hrvatskoga medicinskog i gramatičko-pravopisnog nazivlja. Abjanić polazi od shvaćanja jezika kao dinamičkoga procesa (tj. onoga što jezik jest, što je mogao biti i što može biti) i shvaćanja da se izvori postojećega jezičnoga stanja moraju tražiti u starinskoj predaji o nastanku, razvoju i poimanju prvih glasova i govora u prirodi i među ljudima. Stoga je ustanovio tzv. »prastaro mi-

soslovlje«, mješavinu etimoloških, mitoloških i političkih ekskurza o izvornome značenju pojedinih riječi. Poistovjećujući povijesni razvoj jezika s poviješću naroda, smatrao je da svaka nasilna intervencija u jezičnu stvarnost predstavlja napad na sâm narod, pa se radikalno suprotstavljao vukovštini kao nasilnom nametanju »otegnute crnogorske ijekavice« hrvatskoj književno-jezičnoj tradiciji i kao napadu velikosrpskog imperijalizma na hrvatsku nacionalnu posebnost. Hrvatske je vukovce po uzoru na Starčevića nazivao »slavoserbima«, a njihovu vukovštinu »blekavštinom« i »govedarštinom«, dokazujući na brojnim primjerima kako je osobina hrvatskoga govora »stezanje« umjesto »otezanja«, odnosno kako se refleks staroga jata ostvaruje jednosložnim *je*, a ne dvosložnim *ije*, što su tvrdili vukovci. Potvrdu tvrdnji o jednosložnom, jekavskom ostvaraju jata Abjanić je pronašao za dvadesetogodišnjeg službovanja u Dalmaciji, posebice u Dubrovniku i njegovoj okolini, »među bodulima i primorcima« koji jekavštinu »govore ljepo, čisto i bistro po hrvatsku«. Tezu o jekav-

štini dokumentirao je i brojnim primjerima iz hrvatskog usmenog stvaralaštva te iz hrvatske starije i novije književnosti (primjere književnih jekavizama skupio je i popisao u rkp. *I pjesnici hrvatski su za središnju hrvatsku jekavštinu*, 1936). Središnja hrvatska jekavština, s uporištem u živoj i pisanoj riječi, postala je temeljcem Abjanićeva jezikoslovlja i nazivoslovlja. Protivno vukovskoj i korijenskoj gramatičko-pravopisnoj praksi, zahtijevao je da se kodifikacija »javnog i knjiškog« hrvatskog jezika provodi na štokavici jekavskog izgovora s jednosložnim refleksom dugoga jata te na njegovu novom pravopisu. Središnju hrvatsku jekavštinu smatrao je »zlatnom sredinom« i »pomirbenom osnovkom« između ikavštine i ekavštine, a na njoj je poštujući predvukovsku hrvatsku jezičnu tradiciju, među ostalim utemeljio i *hrvatsku harvaticu*, preuređen i proširen grafijski sustav s 41 grafemom za koji je tvrdio da je i medicinski opravdan, jer zbog »ugladjenog i okruglog pisma« najmanje škodi zdravlju. Govornim zakonima o zvučnosti i o zaštiti glasova te porabom devet naglasaka reformirao je i inovirao fonologijski i prozodijski sustav. Najvažnije jezikoslovne teze iznio je u rkp. djelima *Pabirčenje po Ivšićevu »Načrtu za istraživanje hrvatskih narječja«* (1917–1929), *Središnja hrvatska jekavština* (1923), *Osvert na Maretićevu »Gramatiku hrvatskoga jezika«* (1923–1929), *Nova hrvatska harvatica* (1926–1929), *Predavanja o pravopisu hrvatskoga jezika...* (1926–1929), *Borba za hrvatsku središnju jekavštinu* (1928–1930), *Nova predavanja o pravopisu hrvatskoga jezika...* (1929), *Drugi obračun između Hrvata i Srba...* (1937), *Što znači zapravo Vaše ime i prezime?* (1938), *Najnovija predavanja o pravopisu hrvatskoga jezika...* (1941), *Za dom – spremni!* (1941), *Dotjeran pravopis hrvatskoga jezika...* (1944–1945). Oslanjajući se na jekavštinu, harvaticu, i devetonaglasni sustav sastavio je dva medicinska rječnika enciklopedijskog opsega, priređena na građi što ju je skupljao više od trideset godina. Opsegom najvećem hrv. terminološkom rječniku, dvosveščanom *Ljekarskom rječniku hrvatskoga govora* (1897–1930., 3616 str., približno 90.000 termina), priložio je i dodatak *Erotica Croatica: horvatske hervotike*, rječnik narodnog erotskog nazivlja (više od 4000 termina, tiskom objavljen 2003), namijenjen samo »za naučne svrhe doktora prava, mudroslovlja i ljekarstva«. Potom je 1931., po uzoru na *Ljekarski rječnik* i na 23. i 24. njemačko izdanje Guttmanova rječnika *Medizinische terminologie*, dovršio pisanje općega medicinskog rječnika (*Ljekarsko vještačko*

nazivlje općeg hrvatskog govora, 1376 str.). Među važnija leksikografska djela, protkana radikalnim jezičnim purizmom u pogledu tuđica, spadaju mu i rječnici pravopisnog i antroponimskog nazivlja (*Dotjerajmo i usavršimo pravopis hrvatskoga govora*, 1922–1928., *Prigodan i pravopisan rječnik*, 1922–1930., *Čistimo pljevu iz hrvatske pšenice*, 1923–1929., *Hrvatski knjiški preporod*, 1933., *Hrvatska narodna imena i prezimena u nazivlju »Mjesta kraljevine S. H. S.«*, 1934., *Posve prigodan rječnik suvremena, dotjerana i usavršena govora hrvatskoga...*, 1942). Kao tvrdokoran i ustrajan starčevićanac koji zagovara obnovu hrvatskoga preporodnog pokreta, vlastiti teorijsko-praktični rad smatrao je rodoljubnom dužnošću i prosvjetiteljskom misijom oslobađanja vlastita naroda političkih, vjerskih, znanstvenih i kulturnih autoriteta i institucija koje svjesno ili nesvjesno podržavaju robovanje protuhrvatskim idejama i interesima. Takav stav odveo ga je mjestimice u teorijska pretjerivanja, pa neki njegovi koncepti o povijesti, etnogenezi, jeziku i religiji Hrvata nisu znanstveno prihvatljivi. – Uz MH Abjanić se vezao, za gimnazijskih dana, kao promotor njezina programa i knjiga među vinkovačkim gimnazijalcima. Matičinim članom prinosnikom postao je 1884., a članom utemeljiteljem 1888. God. 1886. darovao je MH *Narodne pjesme iz Starih Mikanovaca, Đakova, Vinkovaca i Otoka*. Zbirku od 726 lirskih pjesama i dvostiha, što ih je čuo među gimnazijalcima, zapisao je i poslao za Matičinu ediciju Hrvatskih narodnih pjesama (zbirka se čuva u Akademijinu Odsjeku za etnologiju u Zagrebu). Od 1898. do 1905. Abjanić je službeni i slobodni povjerenik MH u Vrbanji i Ivankovu. God. 1926. nastojao je u Društvu sv. Jeronima i MH osnovati »Zdravstvenu zakladu Dr. Ilije Abjanitja« te je tom prilikom MH darovao, kao glavnica, 40 dionica Prve hrvatske štedionice, vrijednih 20.000 din. (trinaestinu tadašnje vrijednosti Matičine palače). U dopisu upravi (27. III. 1926) pojasnio je svoj plan prema kojemu bi MH, prihodima od kamata, povremeno nagrađivala izvorna znanstvena djela hrvatskih liječnika i ljekara namijenjena širenju čistoće i zdravstva »do najšireg savršenstva i rasprostranjenosti«. Osim imena i svrhe zaklade, kao glavni zahtjev za osnutak zaklade naveo je uporabu središnje hrvatske jekavštine i latiničnoga pisma kojim bi se nagrađena djela tiskala. Matici je prepustio sastavljanje teksta zakladnice i odluku o tome hoće li djela objavljivati sama ili će tiskanje prepustiti autorima djela. Matičina uprava odluku o osnivanju zaklade dočekala je s

odobravanjem, a tim je povodom i jednoglasno prihvatila prijedlog odbornika S. Ivšića da se dobrotvornima MH svake godine održi »pomen-dan« te da se njihovi životopisi sa slikama ubuduće redovito objavljuju u godišnjim izvještajima MH. Tekst zakladnice uprava MH poslala je Abjaniću potkraj travnja 1926., nakon što je oglasila osnutak zaklade u medijima. Taj potez uprave pokazao se pogrešnim, jer Abjanić nije htio pristati na Matičin prijedlog da se knjige iz zdravstvene zaklade tiskaju »hrvatskim pravopisom, kojim Matica Hrvatska uopće izdaje svoja djela«, već je ostao pri zahtjevu da se djela moraju tiskati »središnjom hrvatskom jekavštinom, ne nikako iskvarenom ijekavštinom«. Budući da je u pismu iz svibnja pobliže objasnio i argumentirao svoj zahtjev, Matičina je uprava ovlasila S. Ivšića da ga nastoji razuvjeriti stručnim i dokumentiranim prigovorima, otkrivajući istodobno prednosti ijekavskoga govora i postojećega vukovskog pravopisa. I vrlo ugledni Matičin odbornik dr. Miroslav Čačković zamoljen je da ga, kao liječnik i školski drug, prijateljski privoli da odustane od zahtjeva za središnjom hrvatskom jekavštinom. Tijekom ljeta i jeseni 1926. nastala je jezikoslovno intrigantna korespondencija između Ivšića i Čačkovića s jedne te Abjanića s druge strane. Ivšić je bezuspješno nastojao dokazati da Abjanićev zahtjev ide za tim da reformira postojeći »dotjeran« pravopis. Uzaludna su bila sva uvjeravanja pa je u ožujku 1928. Abjanić ultimativno tražio povrat dionica i kamatnih prihoda zbog neprihvatanja njegovih uvjeta i nemara Matičine uprave koja njegovu zakladu nije registrirala na Skupštini čime bi zaklada postala javnim i obvezatnim zaključkom. Kako su njegovi uvjeti postavljeni »na vječna vremena«, ukoliko MH sama ne bi vratila traženo, Abjanić bi povrat dionica i prihoda zatražio i sudskim putem. Nakon izborne skupštine MH, održane u lipnju 1928., novi predsjednik F. Lukas pokušao je vratiti Abjanićevo povjerenje posredstvom pravaških političkih autoriteta Mile Budaka i Marije Kumičić, moleći Abjanića da odustane od zahtjeva za povratom dionica, tim prije jer je Budak dobio na recenziju njegovu »kolosalnu stvar« koju bi MH objavila »običnim i ustaljenim pravopisom«. Poštujući osobnu i rodoljubnu žrtvu M. Kumičić, Abjanić se zahvalio na njezinu trudu i ponudi, izjavljujući da će ipak ostati »kruto tvrd«. Zato u listopadu 1928. ovlašćuje zagrebačkog odvjetnika Veljka Prebega da posljednji put ponudi upravi MH oživotvorenje zdravstvene zaklade prema njegovim uvjetima i registrira zakladu u Skupštini MH ili će u

suprotnom pokrenuti parnicu protiv MH. Nakon posljednjeg neuspješna Lukasova pokušaja da posredstvom imotskog odvjetnika Jerkovića, Matičina člana te Lukasova i Abjanićeve osobnoga prijatelja, privoli Abjanića na osnutak zdravstvene zaklade prema Matičinom prijedlogu zakladnice, ponudila je Matičina uprava u ožujku 1930. nagodbu kojom bi natrag primio samo glavnicu (dionice), dok bi trogodišnje zakladne prihode od kamata i dividende (gotovo 10.000 din.) ostavio Matici za potporu književnicima. Abjanić je prihvatio nagodbu, pa mu je Matica u travnju 1930. vratila dionice. Iduće godine istovjetnu je nagodbu uglavio i s Društvom sv. Jeronima pa su time Abjanićeve zdravstvene zaklade ugašene prije no što su zaživjele. Kronologiju njihova nastanka i utrnuća s prijepisom pripadajuće korespondencije, osobno je opisao i dokumentirao u rkp. *Borba za hrvatsku središnju jekavštinu* (Imotski, 1928–1930).

DJELA: *Što je istina?*, Vinkovci 1906., *Erotica Croatica*, Zagreb 2003.

Izvori i lit.: NSK, Ostavština Ilije Abjanića, *Borba za hrvatsku središnju jekavštinu*, rkp. (R6647b/XXI); HAZU, Odsjek za etnologiju, Zbirka MH, I. Abjanić (gimnazijalac), sig. MH 98; HDA, Fond MH, Zapisnici Zajedničkog i Gospodarskog odbora MH 1925–1932., knj. 43. – Članovi MH god. 1884., u: Izvještaj »Maticе Hrvatske« za 1884., Zagreb 1885., Članovi »Maticе Hrvatske« 1889., u: Izvještaj Maticе Hrvatske za upravne 1888. i 1889., Zagreb 1890. – *Gj. Novalić*, Pjesma o Ceranskom izboru dne 5. veljače 1907., Vinkovci 1907., A, Dvadeseti starčevićanski zastupnik u saboru, Hrvatska zastava, br. 6, Zagreb 1907., *M. Kutuzović*, Otvoreno pismo, Narodna obrana, br. 39, Osijek 1907., Stenografski zapisnici i Prilozi Sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, sv. 2, dio 1, Zagreb 1907., u: Živio dr. Ilija Abjanić, Hrvatska Hrvatom, br. 4, Zlatar 1907., *F. Jelačić*, Izvještaj tajnika, u: Izvještaj Maticе Hrvatske za 1926., Zagreb 1927., Hrvatski dom, u: Cibalaе Vinkovci, Vinkovci 1938., *M. Šimundić*, Rukopisni rječnik dra Ilije Abjanića, Medicina, br. 1, Rijeka 1976., *Isti*, Drugi medicinski rukopisni rječnik dra Ilije Abjanića, ibid., br. 2, Rijeka 1977., *Isti*, Dr. Ilija Abjanić, Hrvat koji je najviše napisao, Imotska krajina, br. 491, Imotski 1993., *N. Bašić*, Slovoпис i pravopis Ilije Abjanića, Riječ, sv. 2, Rijeka 1996., *Š. Frković*, Slike za povijest Mikanovaca i znameniti i poznati Mikanovčani, Vinkovci 1997., *S. Matković*, Doprinos proučavanju pravaštva u istočnoj Hrvatskoj: izbori i saborsko zastupanje Ilije Abjanića, *Scrinia slavonica*, br. 1, Slavonski Brod 2001., *I. Padovan*, Ilija Abjanić, liječnik i leksikograf, u: *Erotica croatica*, Zagreb 2003., *D. Brozović*, Horvatske hervotike Ilije Abjanića, u: ibid., *Ž. Trkanjec*, *Erotica croatica*, Jutarnji list, br. 1880, Zagreb 2003., *J. Jindra*, *Erotica croatica*, Globus, br. 661, Zagreb 2003., *A. Selak*, Jekavizam Ilije Abjanića, *Metodika*, br. 13(2) i br. 14(1), Zagreb 2006–2007., *Isti*, Jezikoslovni pogledi Ilije Abja-

nića (grafija, ortoepija, eufonija, prozodija), Zagreb 2007., *Isti*, Ilija Abjanić (1868.-1946.), u: Dani Julija Benešića - zbornik radova III., Ilok 2008., S. Matković, Doprinos proučavanju pravaštva u istočnoj Hrvatskoj: izbori i saborsko zastupanje Ilije Abjanića, u: Izabrani portreti pravaštva, Zagreb 2011.

J. Brl.

ABRAMIĆ, Mihovil (Pula, 12. V. 1884 – Split, 8. V. 1962), arheolog. Osnovnu i srednju školu pohađao je u Puli, a studij arheologije te povijest staroga vijeka, uz klasične jezike, u Beču, gdje je i doktorirao. Nakon brojnih studijskih putovanja, kao stipendist austrijske vlade, od 1910. radi u Austrijskomu arheološkom institutu u Beču, a od 1913. postaje ravnateljem Arheološkog muzeja u Akvileji. Na poziv don Frane Bulića dolazi u Split, gdje najprije postaje njegovim suradnikom, a zatim i nasljednikom na mjestu ravnatelja Arheološkog muzeja, koju dužnost obavlja od 1926. do 1950. Dopisni član JAZU postaje 1931., a redovni član od 1947. Bio je i član Matice hrvatske (članom prinosnikom postao je 1928., a članom radnikom 1950-ih) te Njemačkog arheološkog instituta u Berlinu. Njegove rasprave obuhvaćale su, uz rezultate arheoloških istraživanja, i kulturnopovijesne teme od epigrafike, arhitekture, urbanizma do skulpture. Arheološka iskapanja vodio je u Ptuju (kojih je rezultat osnivanje muzeja i tekst vodiča po Ptuju), Ninu, okolici Benkovca i Kistanja, Čitluku kod Sinja, Visu i Solinu. Istraživanja u Solinu provodio je u zajedništvu s danskim i austrijskim arheolozima E. Dyggveom, J. Brandstedom, R. Eggerom i W. Gerberom, što je i objavljeno u publikacijama *Forschungen in Salona*, I–III., 1917–1928. i *Recherches à Salone*, I–II., 1928–1935. Bio je urednik *Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku* (1928–1929., 1930–1934., 1935–1949). Suradivao je u stranim i domaćim stručnim časopisima i dnevnim listovima: *Jahrbuch für Altertumskunde*, *Mitteilungen der Zentralkommission*, *Jahreshefte des Österreichischen archäologischen Institutes*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, *Starohrvatska prosvjeta*, *Obzor*, *Hrvat*, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, *Nova Evropa*, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, *Novo doba*, *Starinar*, *Srpski književni glasnik*, *Jugoslovenski istoriski časopis*, *Jadranski dnevnik*, *Ljetopis JAZU* i dr.

DJELA: *Poetovio*, Wien 1925., *Split i okolica*, Beograd 1928.

Lit.: F. Šišić, Dr Mihovil Abramić, *Ljetopis JAZU*, br. 44, Zagreb 1932., Dr. Mihovil Abramić, *Vjesnik za arhe-*

I. Kerdić, medalja s likom M. Abramića

ologiju i historiju dalmatinsku, Split 1958., D. Rendić-Miočević, Mihovil Abramić (nekrolog), *Ljetopis JAZU*, knj. 69, Zagreb 1963.

A. Š.

ADAMIĆ, Stanislava (Koprivnica, 11. XII. 1922 – Split, 11. V. 2005), pjesnikinja, prozaistica i prevoditeljica. Osnovnu i srednju školu pohađala je u Koprivnici i Splitu. Na Višoj pedagoškoj školi u Splitu diplomirala je književnost, a na Filozofskom fakultetu u Zagrebu germanistiku i romanistiku. Studij teologije završila je 1986. na Teološkom institutu u Splitu. Radila je do umirovljenja kao profesorica na splitskim srednjim školama, Višoj pedagoškoj školi i na Teološkom fakultetu. Sudjelovala je na brojnim književnim skupovima u zemlji te na Međunarodnom kongresu žena pisaca 1975. u Nici. Prve pjesme objavila je 1952. u *Književnom Jadranu*, a poslije, uz pjesme, i prozu u dnevnim i tjednim listovima *Slobodna Dalmacija*, *Nedjeljna Dalmacija*, *Telegram*, *Književne novine* i *Oko* te časopisima *Mogućnosti*, *Zivot*, *Dubrovnik*, *Krugovi*, *Zadarska revija*, *Revija*, *Kolo*, *Crkva u svijetu*, *Književnost*, *Stvaranje*, *Republika*, *Rukovet*, *Marulić*, *Odjek*, *Forum*, *Ovdje*, *Kana*, *Encyclopaedia moderna*, *Riječi*, *Podravska gruda*, *Obnovljeni život*, *Danica*, *Naša ognjišta*, *Hrvatska revija* i dr. Zapažena je i njezina suradnja u listovima za djecu *Modra lasta*, *Radost*, *Vesela sveska* i *Smib*. Tekstove je nerijetko potpisiva-

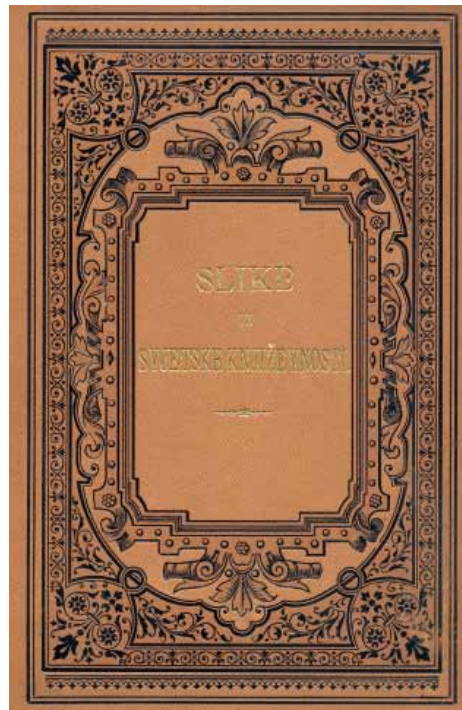
la pseudonimima AM., A. Marius, Alma Fides, Ignis Letitia te Ava Mislan. Pjesme su joj objavljene u antologijama i zbornicima te prevedene na talijanski, engleski i slovenski jezik. Bila je članica DHK, MH i Međunarodnog udruženja žena pisaca u Parizu. Živeći dugi niz godina u Splitu razvila je uspješnu suradnju, najprije s Pododborom MH, a potom i splitskim Ogrankom, u čijim je nakladama objavila više izdanja, a istodobno je surađivala i u Matičinim časopisima sve do posljednjih godina.

DJELA: *Pjesme plamenih jutara*, Split–Zadar 1955., *Jabuko moja prezrela*, Split 1956., *Grebeni rastu na obalama*, Split 1958., *Krotka zemlja*, Split 1960., *Suočenja*, Split 1963., *Močvara i zvijezde*, Split 1970., *Demoni*, Split 1974., *Raspuće*, Split 1977., *Preobraženja* (u zbirci *Spirale*), Split 1978., *Alla fine un torrente*, Napulj 1983., *Zlojutro, ne oskurni molitvu* (suautorstvo), Split 1994., *Priče ptice svadalice* (suautorstvo), Split 1996.

Lit.: *I. Vujčić Laszowski*, Stanislava Adamić »Jabuko moja prezrela«, Slobodna Dalmacija, br. 3748, Split 1957., *I. Aralica*, Htijenja Stanislave Adamić, Zadarska revija, br. 4, Zadar 1958., *P. Kanižaj*, Latičaste tajne. Stanislava Adamić: »Krotka zemlja«, Glas Podravine, br. 37, Koprivnica 1960., *M. Čudina*, Nenametljiv liričar (Stanislava Adamić »Suočenja«), Slobodna Dalmacija, br. 5884, Split 1964., *Ž. Jeličić*, Usput (knjiga eseja), Zagreb 1966., *D. Šimundža*, Pjesnička raspuća (S. Adamić: »Raspuće«), Crkva u svijetu, br. 1, Split 1978., *Z. Mužinić*, Najdublji problemi življenja, Školske novine, br. 3738, Zagreb 1980., *D. Šimundža*, Poezija Stanislave Adamić, Crkva u svijetu, br. 4, Split 1980., *V. Vučetić*, Stanislava Adamić kao duhovni pisac, Marulić, br. 6, Zagreb 1986., *D. Šimundža*, Književni rad Stanislave Adamić uz 70. obljetnicu života, Hrvatska revija, br. 1, Zagreb 1993., *V. Biban*, Stanislava Adamić, Hrvatsko slovo, br. 190, Zagreb 1998., *J. Fiamengo*, Stanislava Adamić 1922–2005. Suptilna lirska duša, Slobodna Dalmacija, Split 14. V. 2005.

M. M. M.

ADAMOVIĆ, Julije (Golubinci kod Stare Pazove, 8. VII. 1857 – Zagreb, 9. I. 1940), lingvist i pedagog. Osnovnu je i srednju školu pohađao u Sremskim Karlovcima, a studij klasične filologije u Zagrebu i Beču. Usavršavao se u Parizu, a doktorirao u Grazu 1895. Bio je profesor na gimnazijama u Petrinji (1879–1880) i Gospiću (1880–1887), gdje je neko vrijeme bio i ravnatelj. Premješten je u Zagreb 1887., predavao je na I. klasičnoj gimnaziji; na II. klasičnoj gimnaziji bio je ravnatelj 1907–1915. Lektor je francuskog jezika na zagrebačkom Filozofskom fakultetu 1890–1927. U Zagrebu je 1921. osnovao društvo »Cercle français«, kojemu je predsjednik do umirovljenja 1927. Prvi tekst »Kako je postalo ć i đ u hr-

J. Adamović, Francuzka drama od njezina početka do najnovijega vremena, u: Slike iz svjetske književnosti, sv. 4, MH, 1896.

vatskom jeziku« objavio je u *Izveštaju gimnazije u Gospiću 1880/1881.*, gdje je poslije objavio i druge radove s područja klasične filologije. O raznim lingvističkim problemima i metodici nastave stranih jezika pisao je u *Vienču, Nastavnom vjesniku, Pobratimu i Narodnim novinama*. O njegovome radu i djelovanju objavljeno je više radova na francuskom jeziku (V. Dukat, M. Deanović, R. Maixner, I. Hergešić i dr.) u *Nastavnom vjesniku i Annales de l'Institut français de Zagreb*. Autor je prvog velikoga francusko-hrvatskog rječnika. Sudjelovao je u izdanjima dviju Matičinih knjiga: kao suautor, s M. Šrepelom, pregleda pjesničkih pravaca u prvoj pol. 19. st., gdje je obradio život i djelo V. Hugoa (*Slike iz svjetske književnosti*, sv. 1, 1891) te kao autor povijesnog pregleda francuske drame (*Francuzka drama od njezina početka do najnovijega vremena*, 1896). Ostatak će zabilježen kao značajan pedagog u praksi učenja francuskog jezika.

DJELA: *Platon. Uvod u Platonova djela*, Zagreb 1887., *Slike iz svjetske književnosti. Pjesnički pravci u prvoj polovici 19. vijeka* (suautorstvo), sv. 1, Zagreb 1891., *Kako treba učiti tuđe jezike ili reforma jezične obuke*, Zagreb 1892., *Francuska početnica za srednje škole na temelju*

zorne obuke, Zagreb 1893. (do 1925. 11 izd.), *Francuska gramatika za više razrede srednjih škola*, Zagreb 1894. (do 1939. 9 izd.), *Francuska početnica za III. razred realnih gimnazija*, Zagreb 1894. (do 1941. 10 izd.), *Francuska čitanka s bilješkama i rječnikom, za više razrede srednjih škola*, Zagreb 1896. (do 1941. 8 izd.), *Francuska drama od njezina početka do najnovijeg vremena*, Zagreb 1896., *Francusko-hrvatski rječnik*, Zagreb 1901., 1921., 1937., *Mala francuska početnica za prvu obuku u francuskom jeziku*, Zagreb 1919., ²1921., ³1927., *Francuska čitanka s vježbama za II. razred srednjih škola*, Zagreb 1934., *Francuska čitanka s vježbama za III. razred srednjih škola*, Zagreb 1934., ²1941., *Francuska početnica za I. razred srednjih škola*, Zagreb 1934., *Francuska čitanka s vježbama za IV. razred srednjih škola*, Zagreb 1935., ²1941., *Francuska čitanka s vježbama za V. razred srednjih škola*, Zagreb 1935., *Francuska čitanka za VI. razred srednjih škola*, Zagreb 1936.

Lit.: I. Šrepol, Prof. Julije Adamović, nestor praktične obuke francuskog jezika među Hrvatima, *Obzor*, br. 237, Zagreb 1937., K. Spalatin, Naši novi francuski rječnici, *Nastavni vjesnik*, br. 46, Zagreb 1937–1938., V. Putanec, Francuska leksikografija na hrvatskom ili srpskom i slovenskom jeziku do 1914. godine, Zagreb 1952.

I. V. B.

ADRESE i sjedišta Matice hrvatske. Prvo sjedište Ilirske čitaonice u čijem je okrilju osnovana Matica ilirska nalazilo se u zagrebačkoj Visokoj ulici br. 22, u »magjaronskoj kući« grofa Aleksandra Draškovića, unionističkoga prvaka, oštra protivnika ilirskog imena i nećaka osnivača Čitaonice Janka Draškovića. Ta je kuća u ilirsko doba bila poznata pod nazivom Stivalićeva kula. U njoj su čelnici Čitaonice tijekom 1839. započeli s pripremama za osnivanje Matice ilirske. Riječ je o srednjovjekovnom obrambenom objektu izgrađenom na zapadnom rubu zagrebačkoga Gradeca nakon provale Mongola 1242. Kula je temeljito obnovljena u 16. st. za turske opasnosti. Tijekom povijesti gradske su je vlasti često prodavale privatnim vlasnicima uz obvezu održavanja i ustupanja gradu u slučaju ratne opasnosti, pa se u predilirsko doba spominje i kao Chonova kula, prema imenu njezina vlasnika s poč. 15. st., bogata firentinskoga trgovca i gradskoga suca. Nakon što je kula 1775. prodana gradskom senatoru Mihovilu Blažekoviću, započele su brojne adaptacije i nadogradnje u barokonome stilu kojima se kulu nastojalo prenami-

Visoka 22. Pripreme za osnivanje Matice ilirske započeo je grof Janko Drašković 1839. u »magjaronskoj kući« nećaka Aleksandra Draškovića. Kuća je krajem 19. st., prema njezinu tadašnjem vlasniku, prozvana Pongračevim dvorcem.

Opatička 2. Kuća je građena postupno i predstavlja jednokatni kompleks koji se pročeljima proteže od Opatičke i Kamenite do Radićeve ulice.

Radićeva 32. Pročelje Demetrove palače u kojoj je 10/11. veljače 1842. osnovana Matica ilirska.

jeniti u komforni stambeni prostor. Blažekovićev sin prodao je kulu Mihovilu Stivaliću, prof. na zagrebačkoj Akademiji. Nakon smrti njegove udovice kuću je preuzeo 1832. njezin zet Julije Hergešić, također prof. na Akademiji. Kuću, »tada najveću nekretninu na gradskom teritoriju u Zagrebu« (J. Horvat), god. 1835. kupuje grof A. Drašković za 7500 for. U toj kući održan je 22. VIII. 1838. osnivački sabor Čitaonice ilirske, a 7. III. 1839. i sjednica Čitaonice na kojoj je predloženo osnivanje i prvi put spomenuto ime Matice ilirske. Nakon Draškovića, vlasnikom Stivalićeve kule postaje znameniti zagrebački industrijalac Guido Pongratz, inače Matičin član utemeljitelj koji je 1887. novoizgrađenu Matičinu palaču opremio parketima. Brojnim nadogradnjama, koje je za obitelj Pongratz izveo uglavnom Janko Jambrišak, još jedan Matičin član, u potpunosti je promijenjen prvotni obrambeni te kasniji barokni karakter građevine, pa je zgrada dobila obilježja aristokratskoga stambenog dvorca koji su Zagrepčani ubrzo prozvali Pongračevim dvorcem, odn. Pongračevom kućom. Početkom 20. st. oko palače je ureden i park, a današnji, neobarokni izgled palače ostvaren je dogradnjama prema projektu Kune Waidmanna (1891), bečkoga projektnog atelijera Fellner & Helmer (1902) te Ignjata Fischera (1911). God. 1930. palaču kupuje grad Zagreb, adaptirajući ga za reprezentativne svrhe i vladajuću elitu. Među ostalim, u njemu je bila smještena rezidencija kralja Aleksandra Karađorđevića (otuda još i naziv Kraljev dvor), Veleposlanstvo njemačkog Reicha na čelu sa S. von Kascheom (1941–1945), rezidencija Josipa Broza Tita, Predsjedništvo SRH (od početka 1960-ih). Nakon što je u palači 1990. dogovoren prijenos vlasti između SKH i HDZ-a (1990), u palači je nakon raketiranja Banskih dvora (1991) nakratko bio smješten i ured predsjednika RH Franje Tuđmana, a potom je palača postala sjedištem Ministarstva vanjskih poslova RH. Krajem 1990-ih postaje rezidencijom za ugošćavanje visokih stranih dužnosnika. – Od travnja 1839. sjedište Čitaonice nalazi se u Kamenitoj ulici (danas Opatička ulica 2), u kući Sigismunda Vidalea, tj. Žige Vidalija, trgovca talijanskoga podrijetla. Kuća je građena postupno te predstavlja jednokatni kompleks koji se pročeljima proteže u Kamenitu, Opatičku i Radićevu ulicu, a svojim oblikom i funkcijom čini cjelinu sa susjednim Kamenitim vratima. Posebice dojmljiv dio kuće predstavlja kula sagrađena vjerojatno u 14. st. kao dio cjelovita gradečkog obrambenog sustava. Južno krilo kompleksa sagrađeno je krajem 17. st., zapadno i istočno krilo izgrađe-

ni su sredinom 18. st., a poč. 19. st. podignuto je i sjeverno krilo. Vlasnici toga kompleksa bili su u 18. st. veliki župan Ivan Juršić, obitelj Peharnik i plemić Ignacije Verbeg. Kada se poč. 19. st. iz Udina u Zagreb doselio bogati trgovac Florijan Vidale, kupio je tu golemu kuću na prometnom mjestu od grofa Bartola Patačića (neki izvori navode grofa Erdödyja), otvorivši u južnome krilu kuće dućan pomodne i prekomorske robe. Nakon njegove smrti posao je preuzeo sin Žiga, padovanski student koji je napustio očev posao kada se zaposlio kao službenik u gradskoj upravi, prodavši kuću trsatskomu grofu Arturu Nugentu. U ožujku

1841. sjedište Čitaonice i Matice ilirske seli se u Demetrovićevu kuću u Dugoj ulici (danas Ulica Pavla Radića 32) gdje je 10/11. II. 1842. utemeljena Matica ilirska kao nakladni zavod Čitaonice. Tu je kuću, kao najmoderniju zgradu u ondašnjemu Zagrebu, izgradio Bartol Felbinger 1814/1815. za bogatog trgovca grčkoga podrijetla Đuru Demetrovića, jednog od najvažnijih financijskih pomagača i osnivača Čitaonice. Snalažljiv veletrgovac suknom i duhanom, Demetrović je kao ratni dobavljač vojnih uniformi za austrijsku vojsku u vrijeme napoleonskih ratova, osim silnoga bogatstva zaradio i titulu ugarskoga plemića, promijenivši prezime u Dömötörfy de Hogyis. Čitaonica je isprva dvije, a potom i tri sobe, unajmila za 160 for. godišnje od Lj. Gaja koji se u Demetrovićevu kuću, u kojoj se nekoć nalazila trgovina sa skladištem odijela i uniformi, preselio početkom 1841., nakon povratka iz Rusije. Gaj je za 600 for. godišnje uživao sedam soba na II. katu te dvije sobe u prizemlju koje je uredio za svoju tiskaru. Drašković i njegovi ilirci namjeravali su seobom u Gajev stan odati priznanje Gajevu djelu i ličnosti, potencirajući osobno i kulturno-političko jedinstvo koje »nas k uredništvu narodnih naših novinah i k narodnoj tiskarni bliže steže i time pod jednim krovom ove institute narodne izobraženosti naše sjedinjuje i ukrepljuje« (J. Drašković). No, u ljeto 1844. Gaj traži od Čitaonice da se povuče

Katarinski trg nakon potresa 9. XI. 1880. Desno zgrada Sveučilišta (danas Gornjogradska gimnazija), sjedište MH od 1878. do 1882. U sredini, potresom teško oštećena crkva Sv. Katarine, bez gornjeg dijela pročelja i s popucanim zidovima.

Foto: Ivan Standl

iz jedne sobe s obrazloženjem da želi »svoj stan prostranijim učiniti, čim bi se naravno društveni použiti morao« (od lipnja do prosinca 1842. Čitaonica je također morala ustupiti Gaju jednu sobu pa su sjednice uprave održavane u to vrijeme u jednoj od kuća Janka Draškovića, vjerojatno u Mesničkoj ulici). Janko Drašković shvatio je Gajev iskaz kao poruku da se skloni u stranu jer su političke razmirice, a potom i osobni animoziteti između Draškovića, Gaja i vodstva Narodne stranke, gotovo u potpunosti paralizirali politički i kulturni rad hrvatskih preporoditelja. Stoga Drašković sredinom rujna 1844. iznenada donosi odluku o preseljenju Čitaonice i Matice u Poštarsku ulicu br. 58 (danas Učenički dom Marije Jambrišak u Opatičkoj ulici broj 14), u kuću grofice Ane Sermage rođ. Novosel, udovice grofa Ludviga Sermagea. U dvokatnoj baroknoj kući izgrađenoj krajem 18. st., Drašković je za potrebe Čitaonice unajmio peterosobno prizemlje za 180 for. godišnje. Sermageovi su kuću radi iznajmljivanja kupili od Anina rođaka, zagrebačkoga biskupa Maksimilijana Vrhovca. Prije biskupa Vrhovca, kao vlasnici kuće ubilježeni su Stjepan Lovinčić, grofovi Oršić i Josip Štajdacher. Inicijativom Marije Jambrišak kuća se 1900., sredstvima prikupljenim u spomen tragično preminule carice Elizabete (»Sissi«) adaptira za potrebe djevojačkog internata. God. 1916. kuća je s ulične strane potpuno

Narodni dom u Opatičkoj ulici, sjedište Matice ilirske od 1847. do 1877. na fotografiji Ludwiga Schwoisera iz 1864. U rujnu 1847. Čitaonica i Matica sele u Narodni dom u Poštarskoj ulici (danas Opatička 18), prvoj zgradi kupljenoj za potrebe ilirskih institucija. 1860-ih palača postaje sjedištem Akademije, gdje i danas djeluju njezine istraživačke jedinice.

zaklonjena izgradnjom nove zgrade djevojačkog internata. Nakon tri godine provedene u kući grofice Sermage, Čitaonica s Maticom ponovno prelazi u nove prostorije. U rujnu 1847. napokon se ostvaruje višegodišnji san svih članova Čitaonice i Matice o zajedničkoj kući za ilirske institucije i društva. Za svega 100 for. godišnje Čitaonica unajmljuje peterosobni stan na II. katu Narodnoga doma u Poštarskoj ulici br. 60 (danas zavodi HAZU u Opatičkoj ulici 18). Prva sjednica Čitaonice i Matice u novoj kući održana je 18. XI. 1847., a Narodni dom ostat će punih 30 god. Maticinim sjedištem. U njemu će Matica održavati sjednice i skupštine, pa tako i prve sjednice u svojstvu samostalnoga društva i prve sjednice pod nazivom Matice hrvatske, u njemu će istaknuti Maticini članovi održavati brojna predavanja za »krasni spol«, u njemu će Maticari skladištiti Maticine knjige i u njemu će stanovati, shodno Maticinim Pravilima, i Mati-

čni tajnici: Stanko Vraz preminut će 1851. na poslu, u tajničkoj sobi! Klasicističku palaču Narodnoga doma ilirci su nazivali još i Dvoranom, prema najvećoj i najljepšoj prostoriji koja je bila »i sielo i vrelo zagrebačkoga društvenoga života« (D. Hirc). U Dvorani su održavani važni društveni sastanci i »sjajni« plesovi, koncerti, popularna predavanja, razne skupštine i značajni povijesni događaji, poput Velike Narodne skupštine 25. III. 1848. na kojoj su usvojena »Zahtjevanja naroda«. Palaču je, po svemu sudeći, izgradio Bartol Felbinger 1838. za grofa Karla I. Draškovića. Palača je izgrađena na negdašnjem zemljištu samostana klarisa: nakon ukidanja reda klarisa 1782. dio zemljišta na kojem se nalazila ruševna crkva i zapušten samostanski vrt prvi je otkupio barun Adam Peharnik, a nakon njega skupni vlasnici toga zemljišta postali su gradski bilježnik J. Štajdacher, odvjetnik Brigljević i grof Vojkffy. Vojkffyjev

dio zemljišta otkupio je Drašković 1835. namijenivši ga za gradnju obiteljske palače. God. 1845. Janko Drašković nagovara nećaka, zaslužna ilirca i promicatelja školstva Karla Draškovića da proda dionice za kupnju kuće društvu Narodni dom za 28.000 for., premda ga je izgradnja palače stajala oko 70.000 for. Nakon što je 1846. palača kupljena, graditelj Aleksandar Brdarić adaptirao je palaču u reprezentativno sjedište ilirskih kulturnih i gospodarskih institucija (Narodni muzej, Čitaonica ilirska, Matica ilirska, Gospodarsko društvo). Šezdesetih god. 19. st. Narodni dom postaje i sjedištem JAZU, a njezinim preseljenjem u vlastitu palaču na Zrinjvcu krajem 1880., Narodni dom prestaje biti mjestom kulturnoga i znanstvenoga rada te postaje sjedište raznim tijelima visokoga sudstva sve do kraja Drugoga svjetskog rata kada palaču Narodnoga doma pod upravu ponovno preuzima Akademija. – God. 1877. izabrana je u duhu Mažuranićevih reformi nova Matičina uprava koja je otpočela temeljitu reorganizaciju sveukupna poslovanja, pa tako i gospodarskoga. Mladi Matičini reformatori, prije svega blagajnik Ivan Kostrenčić i tajnik Ladislav Mrazović, počinju provoditi politiku »rentabilnog poslovanja bez nepotrebnih izdataka« kao temelja Matičina opstanka i financijske neovi-

snosti. U skladu s takvim opredjeljenjem, a imajući na umu i skorašnju sudbinu Narodnoga doma koji je država obećala otkupiti u ime građevne zaklade za izgradnju Akademijine palače, krajem 1877. Matica otkazuje stan u Domu te idućih deset godina sjednice uprave i godišnje skupštine besplatno održava u prostorima Sveučilišne knjižnice. Takvu pogodnost osigurao je Kostrenčić kao ravnatelj Sveučilišne knjižnice upućujući svake godine molbe nadležnim predstojnicima da dopuste održavanje Matičinih sjednica u njegovoj knjižničarskoj sobi, odn. održavanje Matičinih skupština u dvorani ili čitaonici Knjižnice. Zauzvrat, Matica je Kostrenčiću godišnje darivala tri-desetak primjeraka Matičinih knjiga za međuknjižničnu razmjenu s ostalim knjižnicama u Monarhiji. Već u siječnju 1878. održana je prva odborska sjednica i prva redovita skupština u prostorijama Sveučilišne knjižnice koja se tada nalazila u zgradi Pravoslavne akademije na Trgu sv. Katarine na Gornjem gradu (danas Katarinin trg 5). Riječ je o povijesnome mjestu razvitka hrvatskoga školstva, o staroj zgradi zagrebačke klasične (isusovačke) gimnazije. Zgradu ruševna i napuštena dominikanskoga samostana koji su gradski oci darovali isusovcima, ovi su za školsku uporabu uz pomoć građana obnovili 1607. Zbog ne-

Sveučilišna zgrada (danas Pravni fakultet i Rektorat zagrebačkoga Sveučilišta) na Sajmištu 1880-ih, sjedište MH od 1882. do 1887. U prednjem planu stočni sajam koji se ispred zgrade održavao od 1872. do 1890.

Profesorska čitaonica u staroj Sveučilišnoj knjižnici u zgradi na Sajmištu početkom 20. st. Od 1882. do 1886. u toj su čitaonici i u ravnateljskoj sobi Ivana Kostrenčića održavane sjednice Matičine Uprave.

prestana povećanja broja učenika, uvođenja sveučilišnoga studija te čestih požara, zgrada je tijekom 17. i 18. st. više puta nadograđivana i obnavljana, i to do te mjere da od njezina izvorna oblika nije preostalo gotovo ništa. Kada je donesena odluka o osnivanju Sveučilišta, zgrada je 1872. nadograđena drugim katom nad cijelim južnim krilom zgrade. Početkom 1878. bila je Sveučilišna knjižnica sa 50.000 svezaka smještena u skućene prostore na prvome katu gdje se nalazila i mala Kostrenčićeva soba u kojoj je zasjedalo obično deset, ponekad i petnaest Matičinih odbornika. Budući da Kostrenčić u Knjižnici nije imao mjesta za Matičine nakladnine, za skladište knjiga unajmljena je na tri god. za 540 for. prostrana soba u lijepu zdanju Grkokatoličkoga sjemeništa kojemu je ravnatelj bio odbornik i bivši tajnik MH Tadija Smičiklas. Uz sjemenišnu zgradu u Gospodskoj ulici br. 3 (danas Ćirilometodska ul. 1 i Vranicanijeva ul. 2) stajala je tada kapela sv. Bazilija, jedina klasicistička sakralna građevina na Gornjem gradu. Nakon potresa 1880. kapela je srušena, a na njezinu mjestu sagradio je Hermann Bollé u neobizantskome stilu crkvu sv. Ćirila i Metoda u čijem je oslikavanju sudjelovao i slikar Nikola Mašić, ilustrator pojedinih izd. MH toga doba. God. 1882. Sveučilišna knjižnica, a s njom i Matičina uprava, prelazi iz Gornjeg u Donji grad, u Sveučilišnu zgradu na Sajmištu (danas Pravni fakultet i Rektorat Zagrebačkoga sveučilišta na Trgu maršala Tita 14). Istodobno, za skladište Matičinih knjiga i tajnički stan unajmljene su prostorije od poslovnice Prve hrvatske štedionice u Frankopanskoj

14 za 700 for. godišnje. Sveučilišnu zgradu, najljepšu onovremenu građevinu u Donjem gradu, projektirao je u neoromaničkome stilu bečki arhitekt Ludwig Zettl odlukom apsolutističkih vlasti. Građena državnim novcem od 1856. do 1859., trebala je postati središnjom hrvatskom bolnicom. No, svojoj je svrsi poslužila tek 1866. u vrijeme Austrijsko-pruskog rata. Prije i poslije toga mjerodavni nisu pouzdano znali čemu doista treba namijeniti zgradu: tako je zgrada, osim bolnici, bila namjenjivana i realnoj gimnaziji, Jugoslavenskoj akademiji, Zemaljskomu muzeju, izložbama (u njoj je 1864. održana Prva gospodarska izložba) i koječemu drugom, i tek je 1870. dugoročno iznajmljena tvornici duhana koja će u njoj raditi do 1882. Nakon potresa 1880. zgrada je obnovljena te je donesena odluka da se u nju uskoro presele Mudroslovni i Pravni fakultet sa Sveučilišnom knjižnicom kojoj je pripala trećina sveučilišne zgrade. U njoj su Matičari držali sjednice i skupštine pune četiri godine, a u njoj je i odlučeno da Matica hrvatska izgradi vlastitu kuću (v. **PALAĆA Matice hrvatske**). Nakon izgradnje palače na Akademikom (danas Strossmayerovu) trgu Matica hrvatska nije mijenjala sjedište, tek je 1938. Matičina uprava pomišljala na preseljenje nakon početka gradnje policijske zgrade kraj Matičine kuće, na općinskome gradilištu koje je Grad obećao prodati ili darovati Matici hrvatskoj još 1886. Kako se gradnja vremenski poklopila sa širenjem Matičinih poslova i prijetećim napadima prvaka vladajuće stranke u Hrvatskoj (HSS) na Matičinu upravu, prihvatila je Matica na čelu s predsjednikom

Palaču Matice hrvatske projektirao je i izveo arhitekt i graditelj Ferdinand Kondrat 1886/87. Prema njegovim nacrtima 1891/92. izvedena je dogradnja sjevernoga krila zgrade. Zgrada je konačni izgled dobila 1921. dogradnjom dvorišnoga krila prema nacrtima zagrebačkoga graditelja Stjepana Uršića.

Lukasom ponudu Gradskoga poglavarstva da Matica svoju zgradu proda Gradu koji bi u njoj smjestio policijsku upravu, a sebi podigne »novu modernu zgradu« na drugome gradskom zemljištu uz povoljan otpup. No, Grad je ubrzo porekao ponudu pa je Matičina uprava odustala od takva rješenja.

Izvori i lit.: HDA, Fond MH, Zapisnici sjednica tijela MH, knj./kut. 38–43; Dokumentacija o imovini MH, građa o gradnji i održavanju zgrade (kut. 82-84) i građa o nacionalizaciji nekretnina (kut. 86); Fond Komisija za nacionalizaciju, Matica hrvatska, kut. 2; DAZG, Fond Gradsko poglavarstvo Zagreb, Odsjek za općinske zgrade, Situacija grad. baždarskog ureda i vatrogasnog zavoda, sig. 173, sv. 77; MH, Arhiva Predsjedništva, Zapisnici sjednica Upravnog odbora 2001–2002. – Izvještaji Matice Hrvatske za god.: 1885. i 1886. (Zagreb 1886-1887), 1891. i 1892. (Zagreb 1892–1893), 1894. (Zagreb 1895), 1898. (Zagreb 1899), 1922. (Zagreb 1923), 1930. (Zagreb 1931), 1938. (Zagreb 1939). – *T. Smičiklas i F. Marković*, Matica hrvatska 1842–1892. Spomen knjiga, Zagreb 1892., *Gj. Szabo*, Lice grada Zagreba u devetnaestom

vijeku, Hrvatsko kolo, knj. VII, Zagreb 1927., *L. Dobronić*, Stare numeracije kuća u Zagrebu, Zagreb 1959., *J. Ravlić*, Ilirska čitaonica u Zagrebu, Historijski zbornik, Zagreb 1963., *Isti*, Povijest Matice hrvatske, u: Matica hrvatska 1842–1962., Zagreb 1963., *Isti*, Hrvatski narodni preporod 1: Ilirska knjiga, Zagreb 1965., *M. Živančević*, Prilozi proučavanju hrvatske književnosti XIX. stoljeća, Rad JAZU, br. 12, Zagreb 1969., *L. Dobronić*, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971., *J. Ravlić*, Narodni dom u Zagrebu, Rad JAZU, br. 16, Zagreb 1971., *J. Horvat*, Ljudevit Gaj: njegov život, njegovo doba, Zagreb 1975., *D. Jelčić*, Početak ljetopisa Društva hrvatskih književnika... (Građa), Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU, br. 20, Zagreb 1981., *L. Dobronić*, Graditelji i izgradnja Zagreba u doba historijskih stilova, Zagreb 1983., *Ista*, Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas, Zagreb 1986., *V. Bedenko*, Zagrebački Gradec: kuća i grad u srednjem vijeku, Zagreb 1989., *Gj. Szabo*, Stari Zagreb, Zagreb 1990., *A. Szabo*, Demetrović, Đuro, u: HBL, sv. 3, Zagreb 1993., *F. Buntak*, Radićeva (Duga) ulica, u: Iz starog i novog Zagreba VII., Zagreb 1996., *S. Knežević*, Zagrebačka Zelena potkova,

Zagreb 1996., *L. Dobronić*, Stara zgrada zagrebačke Klasične gimnazije, Prostor, vol. 8, no. 1(19), Zagreb 2000., *S. Knežević*, Zagreb u središtu, Zagreb 2003., *S. Laljak* (prir.), Nepoznati zapisnici Matice ilirske 1845–1846, I–VII, Vijenac, br. 281–288, Zagreb 2004–2005., *I. Iveljić*, Očevi i sinovi: privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeća, Zagreb 2007., *D. Hirc*, Stari Zagreb, 1–2, Zagreb 2008., *D. Sečić*, Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu: razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918., Lokve 2008., *M. Bagarić*, Romantični dvorac u Visokoj ulici, Zagreb moj grad, br. 47, Zagreb 2014., *J. Brleković*, Palača Matice hrvatske, [http://www.matica.hr/omatice/Palača Matice hrvatske](http://www.matica.hr/omatice/Palača_Matice_hrvatske) (12. V. 2014).

J. Brl.

ADŽIJA, Božidar (Drniš, 24. XII. 1890 – Zagreb, 9. VII. 1941), političar, esejist, prevoditelj. Osnovnu je školu pohađao u rodnom mjestu, gimnaziju u Splitu i Zadru, a pravni fakultet završio je u Pragu. Od 1919. bio je član Socijaldemokratske stranke Hrvatske, aktivist sindikalnog pokreta, organizator kulturno-prosvjetne radničke djelatnosti, osnivač Radničke čitaonice 1926. i Radničke biblioteke 1927. u Zagrebu. Od 1935. član je KPJ, jedno vrijeme i Titov bliži suradnik. Više je puta zatvaran zbog ilegalne političke djelatnosti, a dolaskom ustaške vlasti zatočen je u Kerestincu i strijeljan početkom srpnja 1941. u Dotršćini (Zagreb) zajedno s O. Keršovanijem, O. Pricom i dr. Uređivao je političke časopise marksističke orijentacije (*Socijalna misao*, *Novi list*, *Znanost i život*, *Naše novine*) te člancima surađivao u političkoj periodici 1920-ih i 1930-ih. Objavio je više političkih studija (*Deset godina Ruske revolucije*, Zagreb 1928., *Od Platona do Marksa*, Zagreb 1929., *Karl Marks*, Zagreb 1936), a političke i povijesne radove prevodio je s engleskog, njemačkog i ruskog jezika (R. Macdonald, M. Beer, M. N. Pokrovski). Za esej o Maksimu Gorkom (*Savremenik* 1928) dobio je nagradu DHK. Početkom 1920-ih postao je članom-zakladnikom Matice hrvatske u čijem radu nije aktivno sudjelovao, niti je surađivao u njezinim publikacijama. U izvještaju Matičine godišnje skupštine za 1942., pod *Preminuli članovi MH (1941. i 1942)*, navodi se i B. Adžija.

I. M.

AGIČIĆ, Damir (Davor, 13. VI. 1963), povjesničar. Osnovnu je školu pohađao u Davoru, gimnaziju u Srbcu. Povijest i komparativnu književnost diplomirao je 1988. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1992. magistrirao i 1997. doktorirao radom

Damir Agičić

Hrvatsko-češke veze i odnosi na prijelazu iz 19. u 20. st. Završio je 1993. i poslijediplomski studij povijesti na Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti. Od 1989. radi na Odsjeku za povijest zagrebačkog Filozofskog fakulteta; od 2009. u zvanju redovnog profesora. Voditelj je znanstvenih projekata Hrvati i slavenske nacionalne integracije u 19. i 20. stoljeću te Hrvatska historiografija i nastava povijesti (19–21. stoljeće). Glavni je urednik časopisa *Povijest u nastavi* (2003–2008) i *Historijski zbornik* (od 2008) te autor i/ili urednik više udžbenika i priručnika za nastavu povijesti u osnovnim školama i gimnazijama. Urednik je portala historiografija.hr te jedan od urednika edicije Bibliografija hrvatske historiografije u povijesnim časopisima. Dobitnik je odlikovanja *Zaslужan za poljsku kulturu* koju mu je 2002. dodijelio ministar kulture Republike Poljske. Bavi se proučavanjem nacionalne povijesti 19. i 20. st. u kontekstu povijesnih kretanja u zemljama srednje i jugoistočne Europe, o čemu je napisao nekoliko zapaženih stručnih knjiga. U Matičinu *Vijencu* objavio je između 1994. i 1998. dvadesetak tekstova, uglavnom prikaza stručnih historiografskih knjiga te nekoliko intervjua s uglednim povjesničarima (J. Pelikan, M. Gross). Za *Hrvatsku reviju* (br. 1, 2006), zajedno s M. Najbar-Agičić, priredio je temat *Poljska: povratak na Zapad*, u kojem su tiskani izabrani tekstovi nekih od najznačajnijih poljskih povjesničara i intelektualaca (J. Tazbir, J. Jedlicki, A. Michnik, A. Smolar) kako bi se dobio sažeti, ali informativno i kritički reprezentativan uvid u problemska pitanja poljske povijesti, kulture, politike i društva. Član je Predsjedništva Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti, Upravnog odbora Društva za hrvatsku povjesnicu, Matice hrvatske i drugih strukovnih udruže-

nja. Bio je član odbora za Nagradu Matice hrvatske »Oton Kučera«.

DJELA: *Tajna politika Srbije u XIX. stoljeću*, Zagreb 1994., *Moj Zagreb, tak imam te rad* (suautorstvo), Zagreb 1999., *Hrvatsko-češki odnosi na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, Zagreb 2000., *Podijeljena Poljska 1772. – 1918.*, Zagreb 2004., *Poslijediplomski magistarski studij Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb 2009.

Lit.: S. Leček, *Tajna politika Srbije u XIX. stoljeću* (prikaz), *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, br. 1, Zagreb 1994., T. Rajčić, *Popunjavanje praznine* (D. Agičić, *Tajna politika Srbije u XIX. stoljeću*), *Kolo*, br. 4, Zagreb 1998., S. Matković, *Hrvatsko-češki odnosi na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće* (prikaz), *Časopis za suvremenu povijest*, br. 2, Zagreb 2002., F. Valentić, *Novogradiški biografski leksikon*, Nova Gradiška 2006.

I. M.

AGIĆ (Aghich), Antun Marija (Dubrovnik, 12. II. 1753 – Assisi, 23. X. 1830), latinistički pjesnik, istraživač i prepisivač književnih djela. Polazio ususovačku gimnaziju u Dubrovniku, stupio u franjevački red, a potom studirao filozofiju i teologiju u Dubrovniku i Italiji (Lucca). Predavao je filozofiju na franjevačkom učilištu u Fermu tri godine, zatim je predavač teologije i prefekt franjevačke škole u Dubrovniku. Biran je na visoke dužnosti u svojoj provinciji, cijenjeni je propovjednik, a obavlja i diplomatsku službu za Republiku. God. 1800. izabran je za novoga stonskog biskupa, ali odbija izbor i povlači se u miran život na otočiću Daksi. Nakon francuske okupacije Dubrovnika odbio je položiti zakletvu vjernosti francuskom caru pa je neko vrijeme proveo u zatvoru. Odlazi u Rim, radi u Vatikanskoj knjižnici 1808. i prikuplja podatke o životu i djelu dubrovačkog humanista Ilije Crijevića (zastupljen u antologiji hrvatskih latinista, PSHK, sv. 2, MH – Zora 1969., str. 375–453), prepisuje njegova djela, djela Rajmunda Kunića (isto, PSHK, str. 433–539) i drugih. God. 1810. vratio se u rodni grad, no ni austrijsku vlast u Dubrovniku nije podnosio. Potom je, god. 1816. bio pozvan propovjedati na Krf, no zbog epidemije kuge na tom otoku zadržao se na Malti i tada se posvetio prepisivanju i komentiranju latinske poezije humanista Damjana Beneše (zastupljen, upravo zahvaljujući Agičevu prijepisu koji se danas čuva u Arhivu Male braće u Dubrovniku, u antologiji hrvatskih latinista, PSHK, sv. 2, str. 515–541). Kao plod njegovih istraživanja nastale su i bibliografske dopune uz izvod *Dubrovačke biblioteke* S. Crijevića, spisi o akademiji Pomponija Leta, rasprava o poeziji te bilješ-

ke i tumačenja uz djela I. Gundulića, J. Palmotića, S. Gradića, V. Petrovića, F. Staya. Sačuvana je njegova korespondencija i lat. prigodna poezija. Neke su mu pjesme tiskane 1830. u *Giornale Arcadico di scienze, lettere ed arti* u Rimu, a ostala su djela u rukopisima, uglavnom u Arhivu Male braće u Dubrovniku.

Lit.: I. E. Kuzmić, *Cenni storici sui Minori Osservanti di Ragusa*, Trst 1864., J. Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*, Zagreb 1941., M. Pantić, *Književnost Dubrovnika i franjevci*, u: J. V. Velnić (ur.), *Samostan Male braće u Dubrovniku*, Zagreb–Dubrovnik 1985.

I. B.

AGITPROP i Matica hrvatska. Agitprop ili, punim nazivom, Odjeljenje za agitaciju i propagandu, bio je jedan od odjela Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (CK KPJ), formiran u Drugom svjetskom ratu. Predstavljao je vrhovno tijelo koje je djelovalo u svrhu kontrole, odobravanja i usmjeravanja cjelokupnog kulturnog i intelektualnog stvaralaštva u FNRJ prema ideološko-političkim direktivama CK KPJ: »(...) danas agitacija i propaganda ima ogroman značaj za obezbeđenje provođenja partijske linije u život i u rukama naših partijskih i propagandnih ustanova mora da se – posredno ili neposredno – koncentriše čitav narodni, politički, kulturni, prosvetni pa i naučni život (...) osnovni zadatak, dakle, sastoji se u tome, da se čitav agitacioni, propagandni, kulturno-prosvetni rad organizuje i ujedini pod rukovodstvom partijskih komiteta. Zato je neophodno potrebno da se stvore aparati i izvrši pravilna raspodela ljudi...« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1945). – Agitprop sustav postajao je masovan i obuhvaćao je sve oblike javnog djelovanja: kulturu, umjetnost, znanost, tisak, školstvo i obrazovanje te je bitno utjecao na njihov rad. Agitprop odjeljenja/komisije postojale su na saveznoj i na republičkim razinama pri čemu su republički Agitpropovi dobivali direktive od saveznog tijela. Tako je i Agitprop CK KPH dobivao političke direktive iz komisije Agitpropa CK KPJ na čelu s Milovanom Đilasom, članom Politbiroa CK KPJ. – Sekretar Agitpropa CK KPH bio je Ivo Sarajčić, a Agitprop se sastojao od nekoliko sektora/odsjeka/komisija: za agitaciju i štampu (Stevko Tomić), teoretsko-predavački (Milo Popović), kulturno-umjetnički, kojeg je vodio Marin Franičević (članovi Vjekoslav Kaleb, Natko Devčić, Franjo Mraz, Zlatko Munko i Ivan Dončević), organizaciono-tehnički (Hubert Kruljac), dok je u Politbirou CK KPH za djelatnost Agitpropa bio zadužen Dušan

Marin Franičević

Brkić (Jandrić, 2005). – Kulturno-umjetničku komisiju Agitpropa CK KPH vodio je Marin Franičević. Franičević je bio istaknuti pripadnik NOP-a, poslije rata djelovao je kao pjesnik i književni povjesničar, a bio je zagovornik socrealizma u književnosti. Kulturno-umjetnička komisija Agitpropa CK KPH, koju je vodio, sastojala se od nekoliko sektora: književnog, muzičkog, likovnog, sektora narodnog prosvječivanja, sektora za kulturno-prosvjetna društva i sektora za kazalište i film. – Na čelu književnog odsjeka nalazio se 1945. Vjekoslav Kaleb, književnik. Poslije Drugog svjetskog rata, kojeg je dio proveo u El Shattu u Egiptu, Kaleb je, od 1945., bio urednik i suradnik u književnim časopisima *Republika*, *Književnik* i *Hrvatsko kolo*. Obavljao je i dužnost tajnika DKH te umjetničkog direktora »Zagreb filma«, a od sredine 50-ih djelovao je kao slobodni književnik. Redovitim članom JAZU postao je 1961. Njegov je sektor bio zadužen za praćenje rada i kontrolu nad Društvom književnika Hrvatske, svim književnim priredbama, pratio je kulturne rubrike u svim listovima i revijama te kontrolirao i beletristiku te, pogotovu, kadrove. Tajnik DKH tada je bio Joža Horvat. Agitprop CK KPH je na svojim sastancima dogovarao sastanke Društva književnika, kao i organiziranje partijske ćelije koja je bila pod rukovodstvom I. rajona Gradskog komiteta. Kaleb je od 1949. do 1951. obavljao dužnost potpredsjednika, a od 1952. do 1953. i glavnog tajnika Matice hrvatske pa će se njegov potpis ocrtavati u njezinu radu. – Sektor za kulturno-prosvjetna društva Kulturno-umjetničke komisije Agitpropa, koji je pratio rad Seljačke sloge, Napretka, Preporoda, Prosvjete, Društva za kulturne veze sa SSSR-om te Matice hrvatske vodio je Ivan Dončević. Matica hrvatska se tada, 1945. još uvijek vodila kao kulturno-prosvjetno društvo, no ubrzo će

se početi smatrati isključivo izdavačkim poduzećem i njezina će se djelatnost od tada pratiti samo kroz izvješća o stanju u izdavaštvu. – Svi navedeni sektori podnosili su izvješća o svom radu višim instancama, gdje su, u sjedištu Agitpropa, sukladno tome izrađivani planovi za buduće djelovanje na kulturnom planu, kao i planovi za rad ustanova i udruga koji su bili pod njihovim patronatom. – KPJ je kulturu nastojala aktivno iskoristiti za političke i ideološke ciljeve, propisujući prigodnu formu i sadržaj i strogo ograničavajući produkciju i distribuciju bilo kakve djelatnosti koja nije bila u službi tog cilja. Zadani smjer djelovanja za sva područja duhovnog i intelektualnog stvaralaštva utvrđen je 1946. na Prvom kongresu književnika Jugoslavije, a dao ga je Radovan Zogović, član Agitpropa CK KPJ zadužen za kulturu. Bio je to socijalistički realizam – socrealizam. Za doktrinu socijalističkog realizma u kulturi najvažnija je bila društvena stvarnost te njena reprodukcija u duhu ideologije KPJ, a sve stvaralaštvo koje nije zadovoljavalo kriterije partijske linije dolazilo je pod udar političke kritike. Osuđena je dekadentna zapadna literatura, a sloboda stvaralaštva prokazana je kao buržoaska manipulativna kategorija (Bilandžić, 1999). U književnosti je imperativom tada postala tematska obrada ratovanja NOV i POJ u Drugom svjetskom ratu te njegova nasljeđa, kao i politike i ideologije KPJ, socijalizma i realizma. Važno je bilo da se društvena stvarnost što vjernije reproducira i prenese u književnost, pri čemu je umjetnička estetika bila manje važna. – »Naš je osnovni zadatak umjetnički život postaviti realno, zdravo, čisto, lijepo i ozbiljno na principima socijalističkog realizma, protkano i jasno obilježeno našom socijalističkom stvarnošću. U tom radu treba da dođe do punog izražaja idejno-politički sadržaj vezan našom svakidašnjicom, a to znači kroz socijalističku izgradnju naše zemlje, izvršavanje zadataka petogodišnjeg plana, tretiran na tekovinama NOB-e, kroz razvijanje ljubavi, bratstva i jedinstva našeg naroda, bez razlike socijalnog, nacionalnog, vjerskog pripadništva, u razvijanju mržnje prema svim neprijateljima socijalizma...« (HDA, CK SKH, Agitprop, Kulturno umjetnički masovan rad) – tako je ukratko opisana zadaća Agitpropovih odjeljenja u kulturi i umjetnosti u nuputcima toga tijela. – Voditelji i članovi Agitpropovih komisija, koji su obnašali dužnosti u kulturnim i prosvjetnim ustanovama, imali su zadaću provoditi partijske direktive i kulturnu politiku vlasti. Jedna od takvih ustanova bila je i Matica hrvatska. U Matici je, međutim, bilo i

»neposlušnih« književnika, onih koji nisu željeli slijediti zadane direktive i zanemariti ono najvažnije u umjetnosti – originalnost i slobodu stvaralaštva svakog pojedinog umjetnika ili književnika. Oni su, iako su bili na meti Agitpropa zbog svog poimanja književnog rada, ujedno bili i aktivni u Matici hrvatskoj u poslijeratno vrijeme. To su bili, primjerice, Joža Horvat, Petar Šegedin, Slavko Kolar, Vice Zaninović i dr. – Joža Horvat je već tijekom rata bio aktivan u političkom i kulturnom djelovanju buduće nove vlasti. Od 1945. član je Agitpropa CK KPH, ali je u isto vrijeme bio član i tajnik Društva književnika Hrvatske, odbornik, a kasnije i glavni tajnik Matice hrvatske, član Književno-umjetničkog odbora, urednik njezinog časopisa *Hrvatsko kolo* koji aktivno sudjeluje u radu Matice, zalažući se, suprotno naputcima Agitpropa, za širenje njenog utjecaja i djelovanja – proširenje kulturno-prosvjetnog rada, pomoć u suzbijanju nepismenosti, planiranje pomoći diletantskim kazališnim druženjima, organiziranje akademija i koncerata te organizaciju pododbora (HDA, Matica hrvatska, 1945). No, za tako nešto tada je još bilo prerano. Horvat je, kao član Agitpropa, u Matici trebao predstavljati realizatora službene kulturne politike. No u vrhu vlasti postojalo je određeno nezadovoljstvo njime. Vladimir Bakarić, član Politbiroa CK KPH govorio je: »Jožu bi trebalo isterati iz Agitpropa (...) Treba Jožu maknuti jer on vraća unazad ono protiv čega smo se ranije borili i protiv čega smo izvojevali pobjedu. On nema za Agitprop uslova. Tu treba postaviti nekoga pa i slabijega, tko ima uslova za učiti« (Zapisnici Politbiroa CK KPH, 2005). – Petar Šegedin se nakon rata angažirao u DKH i Matici hrvatskoj čiji je tajnik od 1946. do 1948. Urednik je i *Hrvatskog kola*. Šegedin je, iako član Komunističke partije, poznat po tome što je jedan od prvih otvorenih zagovornika rušenja socrrealističke normativne estetike i njezinog modela književnosti, što je započeo već svojim djelovanjem u *Pečatu*, a nakon rata prvi put javno iskazao na Drugom kongresu književnika Jugoslavije 1949. u Zagrebu. Nasuprot socrrealizmu, Šegedin afirmira autonomiju i slobodu umjetničkog stvaranja pa ne čudi da je njegovo pisanje bilo na meti kritičara književnosti u Hrvatskoj. – Slavko Kolar se nakon rata također angažirao u Matici hrvatskoj, čiji je potpredsjednik od 1946., a često je na predsjedničkoj dužnosti mijenjao bolesnog Mihovila Nikolića. Kolar je, kao i Šegedin, u poraću predstavnik tzv. »kompromisne angažiranosti« koja je postala najraširenije rješenje za književnike u tota-

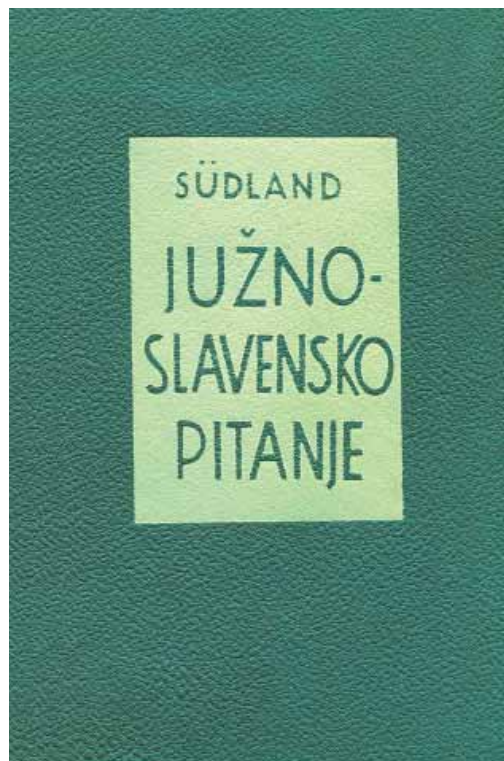

Vladimir Bakarić

litarnom sustavu. pisci su se, na zahtjev vlasti angažirali u pojedinim granama kulture, prihvaćajući odgovornosti i dužnosti – od Agitpropa, do raznih ustanova, instituta i zavoda te naizgled prihvatili nametnuti model partijnosti. No, intimno, bili su puno skloniji liberalističkom pristupu književnosti i kulturi kojem su mogli, bar dijelom, ostati vjerni, ukoliko su »platili danak« ideokraciji i partijnosti (Lasić, 1989). – Čini se da je među vlastima i kulturnim ustanovama kao što je Matica hrvatska, stalno postojala neka vrsta nadmetanja, nadjačavanja. Jedni su nastojali provoditi i nametnuti svoju ideologiju i direktive, dok su drugi to isto nastojali izbjeći i izboriti se za više slobode u kulturi i književnosti. Marko Belinić, član Politbiroa CK KPH, smatrao je da partijska organizacija treba biti nosilac sveukupnog kulturno-umjetničkog rada, s čime se slagao i Vladimir Bakarić (Zapisnici Politbiroa CK KPH, 2005). – Nadmetanje Matice hrvatske s vlastima očitovalo se i 1948. kada je MH započela s nagrađivanjem najboljih književnih djela, tiskanih prema Maticinom planu za tu godinu. Te su godine nagrade dobili Ranko Marinković za knjigu proze, Vesna Parun za knjigu stihova, Slavko Kolar za knjigu proze i Mihovil Kombol za prijevod *Pakla* Dante Alighierija. Literarni rad svih nagrađenih pisaca bio je, međutim, napadan od strane partijskih vlasti – u prvom redu zbog ideološkog nesklada i neprimjerenosti socrrealističkom propisanom diktatu. No, to čelnike Matice nije spriječilo da upravo njih nagradi za takvo pisanje. – Za rad Matice hrvatske Marko Belinić je utvrdio da ona »neće moći da okupi i pravilno rukovodi naučnim radnicima nego da to treba da učine klubovi naučnih radnika, i radi toga smatram da ne treba Maticu hrvatsku proširivati«. Slične stavove zastupao je i Stevo Tehek rekavši da »Matica hrvatska ne bi trebala da se proširuje na cijele

Okružni narodni sud u Zagrebu donio je 1945. odluku o zabrani pojedinih Matičinih knjiga, među njima i knjige V. Nikolića *Oslobođeni žali* (1943), i L. v. Südlanda *Južnoslavensko pitanje* (1943).

lu zemlju jer u njoj nemamo dovoljno ljudi – to treba razmisliti«. To je značilo da zapravo nije bilo dovoljno obrazovanih, ali i vlasti sklonih ljudi koji su mogli zadovoljavajuće obavljati taj posao. Vladimir Bakarić zaključio je tu raspravu naglasivši da »Matica neka ostane samo izdavačko preduzeće i tu ne treba ništa forsirati, jer ćemo u nju inače naforsirati više neprijateljskih elemenata«. (Zapisnici Politbiroa CK KPH, 2005) – No, u prilogu zapisnika, u elaboratu »Organizacije primjedbe na našu agitaciju i propagandu« kaže se nešto sasvim suprotno: »Matica hrvatska s uspjehom je obnovila svoj nakladni rad, ali ona treba da postane neka vrsta organizacije svih kulturnih radnika i to naročito izvan Zagreba. Zato će se pristupiti osnivanju podružnica u provinciji«. (Zapisnici Politbiroa CK KPH, 2005). Očito je i u Agitpropu postojalo različitih mišljenja. – Ipak, jačanje Matice hrvatske u vrijeme posvemašnjeg centralizma nastalog kopiranjem sovjetskog modela u kulturi, vlasti nisu smjele dopustiti. Stoga će do ostvarenja ideja Jože Horvata iz 1945. o osnivanju pododbora doći tek 1953. kada u cijeloj državi dolazi do društvenih i političkih promjena, postupne liberalizacije i decentralizacije, koje su nastupile kao krajnji rezultat razlaza sa Staljinom. – Putem kontrole medija i izdavačke djelatnosti vlasti su najlakše mogle oblikovati stavove i mišljenje masa. Matica hrvatska vodila se tada kao izdavačko poduzeće pa su se odluke vezane uz izdavaštvo ticale i nje izravno. Okružni narodni sud u Zagrebu donio je 1945. odluku o zabrani određenih listova i knjiga te zabrani rada pojedinih izdavača vezanih uz bivši režim, kao i pojedinih djela u izdanju raznih izdavačkih poduzeća među kojima je bila i Matica hrvatska. Zabranjene su sljedeće Matičine knjige: *Mladice* Antuna Bonifačića, *Valovi svjetla i sjene* Nedjeljka Subotića, *Oslobođeni žali* Vinka Nikolića, *Razlike između srpskog i hrvatskog književnog jezika* Petra Guberine i Krune Krstića, *Hrvatsko kolo* za 1943. godinu, *Ličnosti, stvaranja, pokreti* Filipa Lukasa, *Društveni prevrat* Ferdinanda Frieda, *Južnoslavensko pitanje* Südlanda i *Traženje Hrvatske kroz ilirsku priču* Dominka Cvjetina. (HDA, Ministarstvo prosvjete, 1945). – Za regulativu izdavaštva donijeti su i »Zakon o štampi« (kolovoz 1945) te »Zakon o izdavanju i raspačavanju omladinske i dječje književnosti i štampe« (travanj 1947) dopunjen »Pravilnikom o izdavanju i raspačavanju omladinske i dječje književnosti i štampe« (kolovoz 1948). – U oblikovanju pravilnog izdavaštva u NRH važnu je ulogu imao i Ured za informacije u sklopu

Predsjedništva Vlade NRH, koji je također bio pod političkim rukovodstvom Agitpropa CK KPH, a formirao se iz Odjela informacija ZAVNOH-a. Direktor Ureda za informacije bio je ujedno i član Grupe za štampu i radio je u Komisiji za agitaciju i propagandu. Nakon rata Ured za informacije vodili su Ljubo Drndić, Nikola Rubčić i Petar Šegvić, a od 1949. do kraja 1952. načelnici Ureda bili su Zvonko Pečar, Jovo Ugrčić, Ilija Uzelac i Ivo Vrhovec. Ured je imao tri odsjeka: informativni, vanjski i publicistički. Ured za informacije pratio je i rad izdavačkih poduzeća. Od njih se tražilo da se pridržavaju točno određenih uputa vezanih uz kontrolu izdavanja knjiga. Tako se tražilo da: »prije nego knjigu date u štampu tražite dozvolu od ovog ureda (...) kad jedna knjiga izađe da nam odmah pošaljete ispunjeni formular sa podacima o knjizi, autoru, nakladniku i proizvođaču te kratak sadržaj knjige« (HDA, UIPV NRH, 1949). – Uz Ured za informacije i Agitprop postojala je i »savjetodavna« Komisija za pregled knjiga, koja je djelovala u sastavu Ministarstva prosvjete NRH. Nju su činili dr. Ante Ramljak, dr. Ilija Jakovljević, Jelka Mišić, dr. Ivo Lapenna i Vinko Lalić. Komisija je odlučivala koje se knjige mogu odobriti za tiskanje, a koje ne, i po kojem ključu. Kriterij za odobrenje bio je dvojak, a određivao se ili prema sadržaju knjige, ili prema osobi autora. Što se tiče autora, nisu, u skladu s dobivenim direktivama, predlagane na odobrenje knjige »narodnih neprijatelja i onih pisaca koji su se teško ogriješili o narodnu čast« (HDA, Ministarstvo prosvjete NRH, 1945), a budući da Komisija nije imala potrebnih informacija o osobi svakog pisca, preporučivalo se izdavačima i ustanovama da, dok se književnici ne provjere, ne izdaju ona djela koja su provjereni samo sadržajno. I Matica hrvatska podlijeerala je raspravama navedene Komisije koja je ipak odobrala većinu predloženih knjiga, doduše uz napomenu da je »ovako susretljivo držanje prema izdavaču stoga što ako bi se išlo strožim mjerilom, to bi moglo uzrokovati znatnu materijalnu štetu i naškoditi daljnjem izdavačkom radu poduzeću koje se sada nalazi u narodnim rukama«. – Matica hrvatska je podatke o svojoj izdavačkoj djelatnosti, kao i o izvršenju planova, slala i Komitetu za kulturu i umjetnost vlade FNRJ, a u konačnici je, kao i ostala izdavačka poduzeća, svoja izvješća s detaljnim podacima o izdanjima (izbor knjiga, sadržaj, kvaliteta proizvoda, oprema, cijene, naklada), ali i o redakcijama, pomoćnom osoblju, sustavu njihova rada, vanjskim suradnicima te ocjeni poboljšanja stanja i rada u tekućim godina-

Ivan Dončević

ma slala izravno Agitpropu CK KPH koji ih je prosljeđivao Agitpropu CK KPJ (HDA, CK SKH, Agitprop, 1949). Komisije Agitpropa su, ustvari željele unaprijed odrediti politiku i smjer rada izdavačkih poduzeća, prije nego što im ona podnesu plan izdavaštva za pojedinu godinu. Kontrola provedbe zadanih planova bila je još i važnija. – Evo detalja odluke Agitpropa CK KPJ o knjigama koje je Matica hrvatska predložila za tiskanje u 1947: »Iz plana Matice hrvatske treba izostaviti Čapekov *Običan život*, Floberova cjelokupna djela (kao cjelokupna!) i knjigu o 1848. godini (...) Kao što smo već napomenuli, Matica hrvatska je unijela u svoj plan i knjigu *Za proslavu stogodišnjice 1848*. Iz plana se ne vidi kakva bi ta knjiga trebala da bude, kakav bi bio njen stav prema 1848. u Hrvatskoj i Vojvodini, da li bi se bavila seljačkim pokretima i bunama 1848. itd. A od toga zavisi da li knjigu treba izdati ili ne. No, bilo kako bilo, o izdavanju knjige koju bi pisali i uređivali Vasa Bogdanov, Matasović, Barac itd. – ne može biti ni riječi« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1947). Uvidom u popis Matičinih izdanja za tu godinu vidi se kako niti jedna tada proskribirana knjiga nije ugledala svjetlo dana. – Zanimljiv je i komentar na predloženo izdavanje romana Petra Šegedina *Osamljenici*, pripovjedačka Novaka Simića *Zakon i ognjevi* i Ujevićevu zbirku pjesama *Žedan kamen na studencu*: »Šegedinu, naravno, ne treba sprečavati da objavljuje svoje knjige, ali se mora voditi računa o tome da li državni nakladni zavod može, bez rezerve, davati publicitet i podršku Šegedinu – kao veoma dekadentnom i formalističkom piscu. Zato novi Šegedinov roman treba da pročitaju drugovi Bunko i Sarajčić i da odluče da li može biti štampan ili ne. Isto tako treba ozbiljno uze-

Petar Šegedin

ti i problem novela Novaka Simića, koji je prije rata, pod istim ili sličnim naslovom, pisao pripovijetke u stilu i duhu Džemsa Džojisa i sličnih dekadencata i formalista. Ujevićevu knjigu pjesama, kada bude konačno redigovana, treba poslati Agitpropu CK KPJ i vi ćete preko njega dobiti odluku da li će knjiga biti objavljena ili ne« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1947). – Nekoliko godina poslije, u dopisu upućenom Juri Kaštelanu, članu Agitpropa, Matica hitno traži njegovu »pomoć i mišljenje« (HDA, Matica hrvatska, 1949) u vezi tiskanja određenih djela, u sljedećoj, 1950. godini. Uvidom u popis izdanja Matice hrvatske za 1950. uočava se kako niti jednu knjigu predloženu u navedenom dopisu Agitprop nije odobrio. – Matici je u to vrijeme, kao najstarijoj ustanovi u Hrvatskoj koja se bavila i izdavaštvom, dodijeljeno izdavanje domaće i strane klasične književnosti, zatim izdavanje izbora ili kompleta klasičnih autora te domaćih mladih autora. Pri tome je Agitprop Matici priznavao da ima i vrlo vrijednih prijevoda (pogotovu Homera i Shakespearea), iako je izraženo nezadovoljstvo kontrolom nad prevodenjem i izborom određenih prevodioca. Poteškoće u radu Matice, osim kontrole vlasti, većinom su se odnosile na kašnjenje u radu prevodilaca, spori rad tiskara i knjigovežnica te nedostatak papira zbog nedovoljnih financijskih sredstava ili neravnomjerne raspodjele zaliha. – Što se tiče situacije nastale 1948. vezane uz sukob s Informbiroom i otklon od SSSR-a, vlasti su bile nezadovoljne radom Agitpropa i to pogotovu na kulturnom polju. Vladimir Bakarić bio je naročito oštar u kritici rada Agitpropa i isticao je početkom 1949. da je potrebno »u roku od mjesec dana pročistiti agitprop i ustanove kojima on rukovodi« – između ostalih i Maticu hrvatsku, a »u agit-propu postaviti čvrste i dobre komuniste pa makar po svojoj spremi i zna-

nju bili slabiji« (...) »dosadašnje ljude poslati na rad u proizvodnju«. (Zapisnici Politbiroa CK KPH, 2005). Agitprop je tada dao direktive za rad uredništava časopisa i književnika: »Književnici će kroz članke u novinama, časopisima itd. te kroz pjesme, crtice, prikaze itd. stalno voditi borbu, raskrinkavati i razgoličavati kampanju, napade kominforma (...) Putem kritika i osvrta na pojedina djela zemalja informbiroa u kojima se očituje nacionalizam SSSR-a i ostalih, boriti se za istinu i razgoličavati politiku informbiroa na tom sektoru. Organizovati principijelne rasprave o liniji naše Partije na sektoru književnosti i umjetnosti i putem takvih rasprava razgoličavati politiku SSSR-a i drugih na tom području (...) Svaki broj časopisa *Kolo*, *Kulturni radnik*, *Izvor* itd. treba da ima članak, raspravu ili sl. o kominformu« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1949). – Matica se, prema pitanju Informbiroa očitovala u skladu s očekivanjima vlasti – potpredsjednik Jakša Ravlić je, kao predstavnik Matice hrvatske, zauzeo čvrst stav potpore CK KPJ i Titu (HDA, Matica hrvatska, 1950). Mladen Koritnik, tadašnji pomoćnik ministra prosvjete na Godišnjoj je skupštini Matice, slijedom toga, ukazao na veliko značenje kulturne uloge Matice hrvatske te sugerirao da bi Matica »trebala da sistematski pokaže kojih se principa drži naš narod i kako se čitava zemlja pod vodstvom svoje Partije bori za istinu i pravedne odnose između socijalističkih zemalja« (HDA, Matica hrvatska, 1950). Koritnik je preporučio da i Matica, kao i druge kulturne ustanove u tom pravcu povedu određenu inicijativu. Ravlić ga je u tome svesrdno podržao. – Agitprop CK KPJ je, u vezi s izdavaštvom, provodio zadanu državnu politiku »bratstva i jedinstva« i izbjegavanja mogućih napetosti zbog nacionalnih razloga. Radilo se o preporukama izjednačavanja kulturnih tradicija jugoslavenskih republika. Nastojalo se ujednačiti izdanja pojedinih izdavačkih poduzeća iz raznih republika: »Tradiciju da Hrvatski nakladni zavod i Matica hrvatska objavljuju knjige samo latinicom (a beogradska Prosveta ćirilicom!) – treba narušiti. NZH i MH treba da objavljuju knjige srpskih pisaca i ćirilicom, kad su ti pisci iz Hrvatske ili kad uopšte izraze želju da im knjiga bude tako štampana. Tako će se slomiti usko nacionalni zidovi naših izdavačkih poduzeća, a naše srpsko-hrvatsko književno tržište postaje jedinstveno za svaku hrvatsko-srpsku knjigu...« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1947). No Agitprop nikad nije uspio provesti tu ideju. Niti Nakladni zavod Hrvatske niti Matica hrvatska nikada nisu tiskali knjige na ćirilici, već su

te izdavačke kuće pazile na čistoću jezika i pisma. Izvješće iz 1949. to potvrđuje: »Opštejugoslavenska izdavačka djelatnost nije sprovedena jer je svaka republika izdavala prvenstveno samo svoje pisce i samo za svoje potrebe« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1949). – U Matici hrvatskoj se, unatoč nastojanjima vlasti da se svede na puko izdavačko poduzeće i izjednači s ostalima, uvijek naglašavalo kako se ona »od ostalih nakladničkih kuća razlikuje, što u njoj nije ni naglašen, ni posebno organiziran prodajni oblik djelatnosti i njezin je poslovni aparat sveden na najmanju mjeru. Njezina redakcijska strana je reprezentativni i akcijski zbir kulturnih težnja i moći savremene Hrvatske. Redakcijska mreža je ona specifičnost Matice hrvatske po kojoj se ona razlikuje od ostalih nakladničkih poduzeća i po kojoj ona čuva obilježje kulturne ustanove. Ukratko, Matica hrvatska je sabiralište znatnog broja produktivnih snaga Zagreba i Hrvatske« (HDA, Matica hrvatska, 1949). – Takvo je stajalište zastupao i Gustav Krklec, predsjednik Matice hrvatske od 1950. Krklec je zbog svoje književne djelatnosti tijekom NDH i suradnje s Maticom imao problema u novoj državi – pri prijavi u DKH 1945., primjericice, pa je, uz posredovanje Agitpropa CK KPH, ipak dobio dozvolu za to, kao i onu Časnoga suda. Krklec se odlučno zalagao za promicanje interesa Matice, uporno je nastojeći izdvojiti iz mnoštva drugih nakladničkih poduzeća, naglašavajući njezinu povijesnu ulogu i radeći na širenju njezine djelatnosti, na tragu njezina prijeratnog rada. – Osim djelatnosti same Matice, pod paskom Agitpropa bio je i Maticin časopis *Hrvatsko kolo*, tj. *Kolo*. Iako je *Hrvatsko kolo*, prema riječima Jože Horvata, odgovornog urednika, pod nadzorom redakcije kojem »liniju daje u krajnjoj liniji Partija preko Agitpropa CK KPH« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1949), u izvješću Agitpropa o tretiranju teoretskih problema marksizma i lenjinizma u glavnim listovima i časopisima NRH, *Kolu* se daje prilično negativna ocjena: »Općenito, sva tri časopisa (*Republika*, *Izvor* i *Kolo*) nisu ni izdaleka odgovorili, a ni postavili, pa prema tome ni rukovodili rješavanjem problema koje naša Partija u izgradnji socijalizma postavlja pred književnost i umjetnost. U časopisima nisu do jačeg izraza došli književnici komunisti, a često i u člancima književnika komunista ima krivih postavki, zablude i objektivističkih malograđanskih shvatanja (...) Ne može se reći da su ovi časopisi izvršili štetnu ulogu, ali isto tako nisu u dovoljnoj mjeri i onoliko koliko su mogli, pomogli izgradnji socijalizma u ovom periodu« (HDA, CK SKH, Agitprop,

Joža Horvat

1949). Kada se izravno govori o radu *Hrvatskog kola* izvješće postaje još oštrije: »Kroz čitavo vrijeme izlaska časopis nije izgradio ni svoje idejne ni svoje fizičke fizionomije. *Kolo* nema stalne marksističko-lenjinističke rubrike, a u književno umjetničkoj teoriji prevladava iz broja u broj malograđanska stihija (...) Kroz čitav feljton *Kola* provlače se malograđanska shvatanja i stavovi i u prikazivanju knjiga i u bilješkama (...) Časopis *Kolo* iz područja teorije marksizma-lenjinizma nije objavio ni jedan članak ni originalni ni prevedeni. Teoretsko propagandna rubrika u časopisu ne postoji. O teoretskim pitanjima iz područja književnosti pisao je jedino Ervin Šinko. Svi ostali članci imaju feljtonistički karakter s izrazitim ostacima građanske ideologije u propadanju (...) Odnos časopisa prema reakcionarnim pojavama na polju književnosti i teorije književnosti bio je kolebljiv. U časopisu nije bilo organizirane borbe za marksističke stavove. Opća ocjena teoretske i idejne linije časopisa *Kolo* nije zadovoljila, a zapravo kroz četiri broja časopis nije proveo jednu jasnu teoretsku i idejnu liniju« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1949). – Zanimljivo je što su Vjekoslav Kaleb, Ivan Dončević i Vice Zaninović (od kojih su prva dvojica članovi Agitpropa), sugerirali Agitpropu kada je riječ o *Hrvatskom kolu* : »Korisnost časopisa *Kolo* kako je sada redigiran van svake je sumnje, ali se postavlja pitanje, da li je uputno da časopis ovakve ustanove, kakva je Matica hrvatska, sa takvom prošlosti i sastava članova, apsorbira naše najbolje redaktorske i uredničke snage i dobiva ulogu da vodi tako naglašenu kulturnu politiku« (HDA, CK SKH, Agitprop, 1949). – Agitprop komiteti raspušteni su tijekom

1952., kada se situacija oko Informbiroa polako smirivala i otkako je dosta oslabila i partijska kontrola u kulturi. To je najavljeno i na Trećem kongresu književnika Jugoslavije 1952. u Ljubljani, u govoru Miroslava Krleže »O kulturnoj slobodi« koji se zalaže za ostvarenje umjetničke slobode nasuprot socrealizma, što je ipak bilo moguće samo u određenim okvirima. Rad Komisije za Agitaciju i propagandu od 1955. nastavila je Komisija za ideološko-politički rad.

Izvori (u HDA): Fond CKSKH, Agitprop: »O reorganizaciji agitacije i propagande«, 1945., Uputa Agitpropa CK KPJ Agitpropu CK KPH, 17. I. 1947., Skraćeni zapisnik sastanka Kulturno-umjetničkog odjeljenja Uprave za agitaciju i propagandu, 18. V. 1949., Elaborat Kulturno umjetnički masovan rad, Dopis Agitpropa CK KPJ Agitpropu CK KPH, 2. VIII. 1949., Materijali u vezi izdavačke djelatnosti u NRH, 1. IX. 1949., Referat o izdavačkoj djelatnosti u 1949. godini, Plan borbe protiv Informbiroa na kulturno-prosvjetnom sektoru, 9. mj. 1949., Prilog Izvještaju o časopisu *Kolo*, 9. XII. 1949., Izvještaj upućen CK KPJ od Uprave za agitaciju i propagandu – o tretiranju teoretskih problema marksističko-lenjinističke nauke u glavnim listovima i časopisima NRH od 1. VII. 1948. do 31. I. 1949., Izvještaj o časopisu *Kolo*, 9. XII. 1949. – Fond Matica hrvatska: Zapisnik sjednice Književno-umjetničkog odbora MH od 29. XI. 1945., Dopis J. Kaštelanu, br. 216/49., 1. VII. 1949., Izvještaj glavnog tajnika Petra Laste Glavnoj godišnjoj skupštini Matice hrvatske od 30. I. 1949., Zapisnik sa Glavne godišnje skupštine Matice hrvatske od 5. II. 1950., Prilog br. 2 Zapisniku sa Glavne godišnje skupštine Matice hrvatske od 5. II. 1950. – govor Jakše Ravlića – Fond Ured za informacije pri Predsjedništvu vlade NRH (1945–1952): Opći spisi, sv. 2, dopis izdavačkim poduzećima, 28. X. 1949. – Fond Ministarstvo prosvjete NRH: Zapisnik o vijećanju savjetodavne Komisije za pregled knjiga, 13. VII. 1945.

Lit.: *D. Bilandžić*, Hrvatska moderna povijest, Zagreb 1999., *B. Jandrić*, Hrvatska pod crvenom zvijezdom: Komunistička partija Hrvatske 1945–1952., organizacija, uloga, djelovanje, Zagreb 2005., *S. Lasić*, Krležologija ili povijest kritičke misli o Miroslavu Krleži, III, Zagreb 1989., *B. Vojnović* (prir.), Zapisnici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske 1945–1952., sv. I [vidi: Zapisnik sa sjednice CK KPH održane 11. 12. 1945. u 15,30 h, Zapisnik sa sjednice plenuma CK KPH od 27. 12. 1946., Zapisnik sa sjednice plenuma CK KPH od 27. 12. 1946. – Prilog Zapisniku, elaborat »Organizazione primjedbe na našu agitaciju i propagandu«, Zapisnik sa sjednice Politbiroa CK KPH, 18. 2. 1949., br. 4/49], Zagreb 2005., *T. Šarić*, Djelovanje Agitpropa prema književnom radu i izdavaštvu u NRH, 1945–1952, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, Zagreb 2010., *Ista*, Matica hrvatska u prvim poslijeratnim godinama (1945–1948), Arhivski vjesnik, Zagreb 2011.

T. Š.

AKVINSKI, sv. Toma (Roccasecca kod Aquina, oko 1225 – samostan Fossanova, kod Rima, 7. III. 1274), filozof i teolog. Najvažniji predstavnik skolastičke srednjovjekovne filozofije koji u svojim djelima, među kojima je najvažnija *Summa theologiae*, ispisuje svojevrstnu enciklopediju katoličke teologije i skolastičke filozofije te sveobuhvatni i sistematski izložen pregled srednjovjekovnih pogleda Crkve na pitanja prava, morala, države, ekonomije i socijalnih odnosa. U početku povezuje Aristotela i kršćansku teologiju da bi uočio kako je filozofija u svojoj biti potpuno u službi teologije (*ancilla theologiae*) s obzirom na to da je ljudski um, u odnosu prema Božjem, ograničen. U tom se smislu posvećuje filozofskim dokazivanjem Božjega postojanja, za kojega smatra da se izvodi *a posteriori*, iz svijeta kao Božjeg djela. Zato i besmrtnost duše vezuje uz njezinu nematerijalnost. Nadalje istinu definira kao sličnost razuma i stvari, dok su spoznaja i etičko djelovanje povezani, jer čovjek nužno stremi onome što je dobro. Njegovo učenje do danas ostaje temeljem kršćanske teologije. Prvi djelomičan hrvatski prijevod dijela *Sume teologije* objavljen je 1957. u Matičinoj ediciji Filozofska hrestomatija, koju je uređivao Vladimir Filipović, u njezinu 2. sv., a priređivač je bio Branko Bošnjak (*Filozofija od Aristotela do renesanse i odabrani tekstovi filozofa*). U prvom dijelu jedno je poglavlje Bošnjak posvetio učenju Tome Akvinskog te predstavlja sumaran pregled njegove filozofije. Među izabranim tekstovima filozofa donosi se djelomičan prijevod *Sume teologije* u prijevodu Veljka Gortana, i to fragment iz *Dijela I.* koji se bavi spoznajnoteorijskom problematikom, odnosno pitanjima o istini i načinu na koji se spoznaja uma izvodi iz onih osjetilnih. Taj je svezak imao još dva izdanja NZMH, drugo 1978. i treće 1982.

Ur.

ALAČEVIĆ, Miroslav (Makarska, 29. III. 1843 – Split, 16. IX. 1927), povjesničar i etnolog. Gimnaziju je polazio u Splitu i Zadru, a studij slavistike i romanistike u Beču (prof. F. Miklošič i A. Mussafia) te u Padovi. Predavao je povijest, geografiju i narodni jezik na gimnazijama u Splitu 1864–1866., Kotoru 1866–1870., Dubrovniku 1870. te ponovno u Splitu od 1871. Zbog sudjelovanja u crnogorsko-turskom ratu 1862. i pružanju potpore hercegovačkim ustanicima proganjan je i prijevremeno umirovljen 1888. Djelovao je i kao sudski tumač hrvatskoga i staroslavenskog jezika (pisana glagoljicom i ćirilicom), a posebno se istakao svojim arhivskim istra-